

Arbeidsnotat
2023:6

Organisering av klasser og undervisning i grunnskolen

Femte delrapportering fra Evaluering av norm for lærertetthet

Rune Borgan Reiling

NIFU

Arbeidsnotat
2023:6

Organisering av klasser og undervisning i grunnskolen

Femte delrapportering fra Evaluering av norm for lærertetthet

Rune Borgan Reiling

Arbeidsnotat 2023:6

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)
Adresse Postboks 2815 Tøyen, 0608 Oslo. Besøksadresse: Økernveien 9, 0653 Oslo.

Prosjektnr. 21051

Oppdragsgiver Utdanningsdirektoratet
Adresse Postboks 9359 Grønland, 0135 Oslo

Fotomontasje NIFU

ISBN 978-82-327-0586-3
ISSN 1894-8200 (online)

Copyright NIFU: CC BY 4.0

www.nifu.no

Forord

Dette arbeidsnotatet er femte delrapportering i prosjektet «Evaluering av Norm for lærertetthet» som NIFU gjennomfører på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. Arbeidsnotatet presenterer resultater fra en utvalgsundersøkelse til norsk skoleleder om klasse- og gruppestørrelse i grunnskolen. Formålet med notatet er å gi bedre forståelse om valg knyttet til lærertetthet og klassestørrelse i norsk grunnskole. Cathrine Pedersen har ledet prosjektet, mens Rune Borgan Reiling har analysert data og skrevet dette arbeidsnotatet.

Oslo, februar 2023

Cay Gjerustad
forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning.....	9
1.1 Bakgrunnen for undersøkelsen	9
1.2 Arbeidsnotatets formål.....	12
2 Om spørreundersøkelsen.....	13
2.1 Spørreskjema og datainnsamling.....	13
2.2 Svarprosent og analyseutvalg.....	14
2.3 Metodisk tilnærming	16
3 Klassestørrelse i grunnskolen	17
3.1 Klassestørrelse etter trinn	17
3.2 Klassedelingsreglene fra 2003	21
3.3 Klassestørrelse i 2022 og klassedelingsreglene fra 2003	23
3.4 Klassestørrelse og lærertetthet	27
4 Organisering av undervisning i grunnskolen	33
4.1 Lærere i ordinær undervisning per trinn.....	33
4.2 Ekstra lærer- eller assistentressurser i undervisningen	39
4.3 Mindre undervisningsgrupper	45
4.4 Kontaktlærer.....	50
5 Oppsummering og konklusjoner	51
Referanser	54
Tabelloversikt.....	57
Figuroversikt.....	58

Sammendrag

Hensikten med dette arbeidsnotatet er å undersøke hvordan lærerressurser disponeres i skoler, og hvordan elevgrupper organiseres. Frem til 2003 regulerte Opplæringsloven hvor mange elever det maksimalt kunne være per klasse i grunnskolen (18 elever i klassen på første trinn, 28 elever i klassen på resten av barne- og mellomtrinnet, 30 elever på ungdomstrinnet) (Opplæringsloven, § 8-2). For å øke lokalt handlingsrom, ble klassesdelingsreglene erstattet med en regel om pedagogisk forsvarlige undervisningsgrupper.

Det har flere ganger blitt stilt spørsmål ved om kommunene, som skoleeiere, evner å bestemme riktig antall lærere per elev. Kunnskapen om den reelle situasjonen rundt organisering, klassestørrelse og lærertetthet for de ulike trinnene i grunnskolen er imidlertid begrenset. Ved å bruke data fra en utvalgsundersøkelse til skoleledere om klasse- og gruppestørrelse i grunnskolen, gir arbeidsnotatet oppdatert kunnskap om klassestørrelse i norsk skole og organiseringen av elever og lærere i grupper og undervisning.

Få skoler rapporterer om store klasser

Studien viser at den gjennomsnittlige klassestørrelsen elevene møter øker gjennom grunnskoleløpet. På 1. trinn er det i gjennomsnitt 17 elever i klassen, mens det på 10. trinn er 22 elever per klasse. Det er imidlertid få skoler som rapporterer om store klasser med mer enn 28 elever. Funnene i notatet indikerer altså at skolene i stor grad følger de gamle klassesdelingsreglene fra 2003, som ga ett tak på maksimalt 28 elever per skoleklasse på barnetrinnet og 30 elever per skoleklasse på ungdomstrinnet. Unntaket er 1. trinn, der i overkant av 40 prosent av klassene er større enn det klassesdelingsregelen for 1. trinn fra 2003 tilsier.

Økt lærertetthet, men fysiske rammer begrenser bruken

Vi finner en sammenheng mellom lærertetthet, målt som gruppestørrelse 2, og klassestørrelse. Lavere lærertetthet er assosiert med større klasser. Denne sammenhengens gjelder uavhengig av størrelse på ungdomsskolene, men forsvinner når barneskolene blir store. På de store barneskolene ser det altså ut til at

klassestørrelse i større grad bestemmes av andre lokale forhold enn lærertetthet. Det ser også ut til at skolelederne prioriterer høy lærertetthet på de laveste trinnene, og at det skal være om lag 15 elever per lærerårsverk i ordinær undervisning uavhengig av antall elever på trinnene.

Skolene bruker i størst grad ekstra lærerressurser i eksisterende klasser

Tidligere har både Rogde mfl. (2018) og Sandsør mfl. (2020) funnet at særlig fysiske rammer begrenser mulighetene for hvordan ekstra lærerressurser kan brukes. For få klasserom gjør det vanskelig å dele klassene i to eller i mindre grupper og kunne undervise disse parallelt. Det er derfor vanlig å bruke ekstra lærer- eller assistentressurser i klasse/basisgrupper, særlig i fag som er relatert til grunnleggende ferdigheter, særlig på de laveste trinnene i grunnskolen. Bruken faller gjennom barneskolen, men tiltar igjen på ungdomsskolen. Å bruke ekstra lærer- og assistentressurser er vanligere på store skoler og skoler som akkurat oppfyller norm for lærertetthet, enn på mindre skoler med høyere lærertetthet. Dette tyder på at flere lærere kan samarbeide om å undervise en elevgruppe samtidig, også på skoler som akkurat oppfyller norm for lærertetthet. Vi vet imidlertid ikke hvor mye det gjøres på skolene.

Smågruppeundervisning er mindre vanlig

Også undervisning i mindre grupper er vanligst i de grunnleggende fagene på de laveste trinnene. Undervisning i mindre grupper er imidlertid mindre vanlig enn å bruke ekstra lærer- eller assistentressurser i klassene. Dette kan skyldes at smågruppeundervisning er en mindre fleksibel måte å organisere undervisningen på enn å ha en ekstra lærer i klasserommet. Det kan være krevende å utnytte ekstra lærerressurser i klasserommene. Nyere norske studier (Haaland, Rege og Solheim 2021) viser at ekstra lærere i klasserommet kan ha en effekt på elevprestasjoner i norsk, men at det forutsetter kursing av lærerne. Vi vet også at smågruppeundervisning har en positiv effekt på elevenes matematikkresultater (Bonesrønning mfl. 2022). Dette betyr at hvordan ekstra lærerressurser organiseres er viktig for å se resultater av dem. Det er allikevel behov for mer kunnskap om hvordan vi best organiserer undervisningen i ulike fag og trinn.

1 Innledning

Dette arbeidsnotatet er femte, og siste, delrapportering i det fireårige prosjektet «Evaluering av norm for lærertetthet», som NIFU har gjennomført på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. I løpet av 2019 leverte vi de to første delrapporteringene i prosjektet. Mens den første inneholdt NIFUs løsningsbeskrivelse for evalueringen (Sandsør mfl. 2019), var den andre delrapporteringen en litteraturgjennomgang om effekten av økt lærertetthet på elevenes læringsutbytte (Sandsør, Reiling og Salvanes 2019). Tredje delrapportering undersøkte i hvilken grad normen følges, hvordan ekstra lærerressurser forvaltes av skoler og kommuner, og i hvilken grad skoleeiere og skoleledere opplevde begrensninger og utfordringer knyttet til normen (Sandsør, Reiling, Skålholt og Pedersen, 2020). Fjerde delrapportering (Pedersen mfl. 2021) inkluderte analyser av en spørreundersøkelse til lærere, analyser av casestudier ved et utvalg skoler og analyser av relevante mål fra Grunnskolens Informasjonssystem (GSI), med oppdaterte tall for 2020/21. Sluttrapporten ble ferdigstilt høsten 2022, og besto av mer dyptgående og drøftende analyser basert på et bredt spekter av datakilder (Pedersen mfl. 2022).

I dette arbeidsnotatet presenterer vi funn fra en utvalgsundersøkelse blant skoleledere om klassestørrelse og organisering av grupper i grunnskolen. I utgangspunktet ble undersøkelsen planlagt gjennomført i første halvdel av 2021 med rapportering i sluttrapporten 2022. Årsaken til at den istedenfor blir presentert i en femte delrapport etter at sluttrapporten er publisert, er at undersøkelsen skulle basere seg på tall fra GSI 1. oktober året før den ble gjennomført. Ettersom det var usikkerhet knyttet til om undersøkelsen ville fange opp en normal organisering av elever høsten 2020, ble det besluttet at undersøkelsen skulle utsettes et år og rapporteres i en ekstrarapportering høsten 2022.

1.1 Bakgrunnen for undersøkelsen

Frem til august 2003 regulerte opplæringsloven hvor mange elever det maksimalt kunne være i en klasse. For første trinn var dette 18 elever, for resten av barne- og mellomtrinnet 28 elever, og på ungdomstrinnet 30 elever. Antall elever per klasse varierte altså mellom barnetrinnet og ungdomstrinnet i grunnskolen, men

fungerte som en nasjonal standard for minimumsbemanning i skolen. I 2003 vedtok Stortinget å endre bestemmelsene i Opplæringsloven (Ot.prp. nr. 67 (2002–2003)). Det ble innført en ny regel der maksimal klassestørrelse ble erstattet av en regel om pedagogisk forsvarlige undervisningsgrupper (Opplæringsloven, §8-2). Ut over dette sto skolene relativt fritt til å organisere undervisningen slik de mente var hensiktsmessig. Formålet med endringen var å utvide det lokale handlingsrommet gjennom at inndeling av elevene i grupper i større grad skulle foretas etter et lokalt profesjonelt skjønn med hensyn til hvordan opplæringen best kan organiseres for å øke læringsutbytte, bedre trivselen og nå målene i læreplanen.

Det lokale handlingsrommet ble videreført og forsterket gjennom innføringen av Kunnskapsløftet i 2006. Et sentralt element i reformen var at metoder og læreplanmål skulle styres lokalt og ikke detaljstyres fra sentralt hold (Aasen mfl. 2012). Selv om Stortinget også fattet et vedtak om at klassesdelingsreglene fremdeles skulle ligge til grunn for minstenivået for ressurstildeling (Innst. O. nr. 126 (2002–2003)),¹ har altså det nasjonale regelverket gått i retning av mindre detaljerte krav til organisering, ressursfordeling og lærertetthet.

I perioden etter 2003 og 2006 har lærerorganisasjoner, nasjonale politikere fra ulike partier og andre interessenter flere ganger argumentert for at kommunene ikke evner å bestemme et riktig antall lærere per elev. I skoleåret 2016–17 gikk 24 prosent av elevene på 1.–10. trinn på skoler med 20 elever eller mer per lærer. I skoleåret 2001–02 var tilsvarende tall 14 prosent (Utdanningsspeilet 2017). Dette kan tyde på at flere elever enn før får undervisning i store klasser.

Et typisk krav har vært at nasjonale myndigheter må innføre minimumsnormer for ressursbruk og i større grad regulere lærertettheten i kommunene. I 2018 ble norm for lærertetthet innført på skolenivå. Dette innebar en minstenorm for gruppestørrelse 2 (ordinær undervisning) på maksimalt 16 elever på 1.–4. trinn og maksimalt 21 på 5.–10. trinn. Fra 2019 ble normen strammet inn til maksimalt 15 på 1.–4. trinn og maksimalt 20 på 5.–10. trinn. For å gi leseren en bedre forståelse av normen og normkravene, beskriver vi, i tekstboks 1, de to målene som brukes på lærertetthet i den norske grunnskolen.²

¹ Dette innebærer at skoleeiere etter § 13-10 i Opplæringsloven har ansvar for at alle skoler, som et minimum, fortsatt skal tildeles like mange lærertimer som ville blitt utløst av de tidligere klassesdelingsreglene.

² Se Sandsør mfl. (2020); Pedersen mfl. (2021); og Pedersen mfl. (2022) for en mer detaljert beskrivelse av innføringen av normen.

Tekstboks 1: Norm for lærertetthet og gruppestørrelse 1 og 2

I grunnskolen benyttes to ulike gruppestørrelser som mål på lærertetthet. *Gruppestørrelse 1* er antall elevtimer totalt delt på antall lærertimer totalt, altså hvor mange elever per lærer det er i snitt i undervisningssituasjonen. *Gruppestørrelse 2* justerer dette målet ved å ta hensyn til at noe av denne undervisningen foregår i forbindelse med spesialundervisning og særskilt språkopplæring. *Gruppestørrelse 2* er derfor et uttrykk for antall elever per lærer i ordinær undervisning.

Norm for lærertetthet baserer seg på gruppestørrelse 2. Normen er definert som et makstall for gruppestørrelse 2, som vil si at skoler *over* normkravet for gruppestørrelse 2 ikke oppfyller normen, mens skoler *under* normkravet for gruppestørrelse 2 oppfyller normen.

Gruppestørrelse 1 og 2 sier ingenting om faktisk organisering av elever i klasser/grupper i skolen. Det er et forholdstall mellom lærertimer og elevtimer på trinnet, og faktisk størrelse på en klasse vil typisk være høyere enn det som kommer fram av gruppestørrelse 2.³

Frittstående grunnskoler er ikke omfattet av kravene til en bestemt lærertetthet. I henhold til friskolenes finansieringsmodell, skal tilskuddet øke i takt med kommunenes kostnader forbundet med å oppfylle norm for lærertetthet. Økt tilskudd som følge av normen skal dessuten benyttes til å styrke lærerressurser slik at midlene kommer elevene til gode.

Norm for lærertetthet ble evaluert av NIFU i perioden 2019 til 2022. Analyser av data fra Grunnskolenes informasjonssystem (GSI) viser at lærertettheten på hovedtrinnene, altså 1.–4., 5.–7. og 8.–10. trinn, har økt etter innføringen av normen, og at nesten 90 prosent av de norske grunnskolene oppfylte normkravene i skoleåret 2021/22 (Sandsør mfl. 2020; Pedersen mfl. 2021; og Pedersen mfl. 2022). I evalueringen oppgir skoleledere at de benytter de ekstra lærerressursene som fulgte med normen primært i eksisterende klasser fremfor å opprette flere klasser med færre elever. Ut over dette vet vi lite om klassestørrelse og lærertetthet for hvert av grunnskolenes trinn. Dette fordi forholdstall mellom lærertimer og elevtimer på 1.–4. trinn, 5.–7. trinn og 8.–10. trinn ikke nødvendigvis gir et fullgodt bilde av hvordan undervisningen organiseres.

Kunnskapsgrunnlaget om hvordan skoler best kan nyttiggjøre seg av ekstra lærerressurser er også begrenset (Sandsør, Reiling og Salvanes 2019; Solheim og Opheim 2019). Nyere internasjonale studier viser imidlertid at organisering av ekstra lærerressurser og lærerkvalitet er avgjørende for hvorvidt man finner effekter

³ Se Utdanningsdirektoratet (2018) for en detaljert forklaring på beregning av gruppestørrelse 2.

av økt lærertetthet (Andersen mfl. 2018). I Norge har to intervensjonsstudier, «1+1-prosjektet» og «Two Teachers», blitt iverksatt for å utvikle kunnskap om effekter av ulike måter å organisere ekstra lærerressurser på i småskolen. Studiene ble finansiert gjennom NFR-programmet LÆREEFFEKT. Resultater fra disse studiene viser at en finner effekter av økt lærertetthet når skolene pålegges å benytte ressursene på en spesifikk måte. Haaland, Rege og Solheim (2022) finner for eksempel at det å bruke en ekstra lærer i klasserommet har effekt på leseferdigheter, men bare kombinert med kursing av lærerne. Bonesrønning mfl. (2022) finner at å bruke en ekstra lærer til å gi elever smågruppeundervisning utenfor klasserommet gir positive læringseffekter i matematikk, uten at ekstra kursing av lærerne er nødvendig.

1.2 Arbeidsnotatets formål

Hensikten med dette arbeidsnotatet er å belyse klassestørrelse og organiseringen av elever og lærere etter trinn og fag i norske skoler. Særlig er vi interessert i å undersøke følgende overordnede problemstillinger:

1. Hvor store klasser blir elevene eksponert for gjennom grunnskolen?
2. I hvilken grad legger klassesdelingstallene fra 2003 føringer for organiseringen av elever i klasser i dag?
3. Hvordan bestemmes organiseringen av elever og lærere i grupper?
 - a. Prioriterer skolene enkelte fag eller trinn ved at det undervises i mindre grupper?
 - b. I hvilken grad bruker skolene ekstra lærere eller assistentressurser i undervisningen i enkelte fag og/eller trinn?

Gjennom analyser av en utvalgsundersøkelse blant norsk skoleledere gir dette arbeidsnotatet bedre forståelse for valg som gjøres lokalt knyttet til lærertetthet og klassestørrelse.

I neste kapittel beskriver vi datamaterialet vi bruker i undersøkelsen. I tillegg presenterer vi kort metodene som ligger til grunn for analysene, og diskuterer utvalg og representativitet. Resultater fra analysene presenteres i to kapitler. Kapittel 3 omhandler klassestørrelse i grunnskolen, særlig i lys av klassesdelingsreglene og lærertetthet. Kapittel 4 handler om organisering av undervisningen, herunder skolenes bruk av ekstra lærerressurser i undervisningen og undervisning i mindre grupper. Til slutt, i kapittel 5, oppsummerer og konkluderer vi.

2 Om spørreundersøkelsen

I dette kapitlet beskriver vi datainnsamlingen og utvalget av skoler i undersøkelsen. I tillegg vurderer vi i hvilken grad utvalget er representativt for grunnskolene i Norge, og beskriver den metodiske tilnærmingen i arbeidsnotatet.

2.1 Spørreskjema og datainnsamling

Målgruppen for spørreundersøkelsen er overlappende med mottakere av de to årlige undersøkelsene som gjennomføres i forbindelse med «Spørsmål til Skole-Norge». Disse er organisert som en utvalgsundersøkelse. Opprinnelig ble 429 kommuner fordelt på tre sammenliknbare utvalg. Grunnskoleutvalgene er laget på samme måte, og kommer fra kommuner i det samme utvalget.⁴ Med utgangspunkt i spørringene ble undersøkelsen vår sendt til alle skoler i ett av de tre grunnskoleutvalgene. Undersøkelsen ble gjennomført som et nettskjema ved hjelp av programvaren SurveyXact, og sendt ut i andre kvartal av 2022. Mer spesifikt ble undersøkelsen sendt ut første gang 10. mai 2022. Etter utsending purret vi tre ganger på respondentene. Første purring ble sendt 19. mai 2022, andre purring 1. juni 2022, og siste purring ble sendt 15. juni 2022. Undersøkelsen ble avsluttet 1. juli 2022.

Ettersom skolene allerede rapporterer om antall elever per trinn i Grunnskolenes informasjonssystem (GSI), har vi koblet denne informasjonen på spørreundersøkelsen. Ved at respondentene rapporterer inn antall klasser per trinn får vi et mål på klassestørrelse per trinn. For å fange opp organisering av undervisningssituasjoner per trinn, altså hvor mange voksne det er inne i klasserommet, har vi bedt respondentene om å rapportere antall lærerårsverk (både totalt og henholdsvis med og uten formell kompetanse) som brukes i ordinære undervisningssituasjoner på hvert trinn. I tillegg inneholder undersøkelsen spørsmål om kontaktlærerrollen, og om bruken av mindre grupper og ekstra lærerressurser på trinn og fag.

⁴ Etttersom det har vært flere kommunesammenslåinger de siste årene har utvalgene blitt justert for dette.

2.2 Svarprosent og analyseutvalg

I alt 895 grunnskoler ble invitert til å besvare undersøkelsen. Utvalget er hentet fra en populasjon på 2.731 grunnskoler. Tabell 2.1 viser at 19,2 prosent av bruttoutvalget fullførte spørreundersøkelsen. Det betyr at de klikket seg igjennom alle spørsmål. I tillegg viser tabellen at 28,6 prosent svarte på deler av undersøkelsen. Det betyr at de åpnet undersøkelsen, svarte på ett eller flere spørsmål, men ikke avsluttet den. 50,7 prosent av bruttoutvalget svarte ikke på undersøkelsen i det hele tatt, og 13 respondenter reservert seg mot deltakelse.

Det er altså mange skoleledere som bare har svart på deler av undersøkelsen eller ikke har svart i det hele tatt. Det kan være naturlig å sammenligne svarprosenten i vår undersøkelse med svarprosenten blant de 891 grunnskolene som ble invitert til å delta i «Spørsmål til Skole-Norge» våren 2022 (Bergene mfl.2022). I denne undersøkelsen gjennomførte 39,8 prosent av de inviterte skolene hele undersøkelsen. Vår undersøkelse har altså betydelig lavere svarprosent enn «Spørsmål til Skole-Norge» våren 2022. Samtidig er svarprosent i «Spørsmål til Skole-Norge» våren 2022 lavere enn det man oppnådde i tilsvarende undersøkelser før pandemien. Ifølge Bergene mfl. (2022) kan den nedadgående trenden i svarprosent skyldes at «Spørsmål til Skole-Norge» har blitt gjennomført hyppigere enn vanlig de siste årene, slik at belastningen på sektoren er større. Dette kan også forklare hvorfor vi får relativt lav svarprosent.

I utgangspunktet vil svarene til alle respondenter som har svart på et enkelt spørsmål bli brukt i analysene under. Dette betyr at analyseutvalget totalt består av 428 respondenter (47,8 prosent av bruttoutvalget). I praksis vil analyseutvalget i hver enkelt analyse bli mindre enn dette, fordi respondentene ikke har svart på alle spørsmål, både på grunn av ruting av spørsmål og fordi ingen av spørsmålene i undersøkelsen var obligatoriske. Av respondentene med fullstendige svar, svarer 99,4 prosent på de fire følgende nøkkelspørsmålene i undersøkelsen:

1. Antall klasser per trinn,
2. Ekstra lærer- eller assistentressurser i klassen,
3. Undervisning i mindre grupper enn klassen,
4. Antall elever per kontaktlærer.

Tilsvarende andel av respondentene med ufullstendige svar, er tre prosent. Blant disse svarer 87 prosent på spørsmålene om antall klasser. Dette betyr at i analyser om klassestørrelse vil antall observasjoner totalt ligge rundt 428, mens når vi ser på organisering av undervisning er antall observasjoner nærmere 180. I analysene rapporterer vi alltid antall observasjoner som inngår i analysen.

Tabell 2.1. Svarprosent

	N (antall skoler)	Prosent
Ikke svart	454	50,7
Delvis svart	256	28,6
Fullstendig svart	172	19,2
Reservert	13	1,5
Total	895	100,0

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleledere 2022.

Fra GSI har vi detaljert informasjon skolene i bruttoutvalget, for eksempel hvor mange elever det er på skolen, om skolen er en 1–10-skole, barneskole eller ungdomsskole, og hvilken kommune skolen ligger i. Denne informasjonen kan brukes til å undersøke i hvilken grad skolene som har besvart undersøkelsen skiller seg fra skolene som ikke har besvart undersøkelsen langs disse dimensjonene. Tabell 2.2 sammenligner fordelingen av dem som har svart på undersøkelsen med bruttoutvalget for utvalgte variablene. Den første kolonnen viser fordelingen for bruttoutvalget, mens kolonne 2 viser fordelingen for analyseutvalget vårt.

Tabell 2.2. Fordeling av skoler etter skoletype, antall elever og landsdel.

	Bruttoutvalg	Analyseutvalg
Skolestørrelse:		
Under 100 elever	28,3	25,0
100–299 elever	39,7	38,6
300 elever og over	32,1	36,4
Fylke:		
Oslo	5,4	6,1
Viken	13,3	13,8
Innlandet	7,7	8,2
Vestfold og Telemark	7,4	7,5
Agder	7,2	6,5
Rogaland	8,9	8,9
Vestland	15,5	15,9
Møre og Romsdal	8,6	9,1
Trøndelag	8,7	8,6
Nordland	8,8	9,3
Troms og Finnmark	6,9	5,8
Skoletype		
1–10-skole	24,5	21,3
Barneskole	56,7	57,5
Ungdomsskole	18,9	21,3
Totalt (n=100%)	895	428

Kilde: Grunnskolenes informasjonssystem (GSI)

Overordnet ser det ikke ut til at det er noen betydelige skjevheter i analyseutvalget. Det er allikevel noen forskjeller en bør være oppmerksom på. De minste skolene er underrepresenterte blant skolene som har besvart hele eller deler av undersøkelsen, mens de største skolene er overrepresenterte. Det er rimelig å anta at dette skyldes at en undersøkelse om klasse- og gruppestørrelse på trinn ikke nødvendigvis passer for de minste skolene, særlig skoler som er fådelt. Videre er 1–10-skolene også underrepresenterte, mens ungdomsskolene er noe overrepresenterte i analyseutvalget. Også dette kan reflektere at undersøkelsen ikke nødvendigvis passer så godt for små skoler. Det kan heller ikke utelukkes at de skolene som har svart på undersøkelsen er en selektert gruppe. Det kan hende at de skolene som har svart skiller seg fra populasjonene og bruttoutvalget langs andre dimensjoner enn det vi har anledning til å undersøke her. Vår vurdering er uansett at de skjevhetene som er beskrevet over, ikke er betydelige nok til at det bør innføres vektorer i analysene.

Basert på disse forbeholdene og den lave svarprosenten vil vi være forsiktig med å generalisere for mye basert på de analysene som er gjort her. Vi understreker at resultatene dermed kun gir et bilde på hvordan det forholder seg i dette spesifikke utvalget av skoler, og at alle tendenser vi finner bør undersøkes i et større utvalg skoler.

2.3 Metodisk tilnærming

Datagrunnlaget legger til rette for å presentere deskriptive sammenhenger mellom sentrale variabler. I hovedsak presenterer arbeidsnotatet enkle sammenstillinger av data, som spredning, prosentfordelinger og gjennomsnitt, men enkelte steder benyttes enkle lineære regresjoner for å beskrive sammenhenger mellom to variabler. Dette for å gi en bedre forståelse av mønstre i data. Ingen av analysene i rapporten gir grunnlag for å trekke slutninger om årsakssammenhenger, men er allikevel viktige fordi de gir økt innsikt i hvordan undervisning og grupper organiseres på grunnskolen.

3 Klassestørrelse i grunnskolen

Frem til 2003 var klassesdelingsreglene gjeldende og regulert i Opplæringslovens kapittel 8-2. For barnetrinnet (1.-7. trinn) var dette 18 elever per lærer i første trinn og 28 elever per lærer i 2.-7. trinn. Mens for ungdomstrinnet (8.-10. trinn) var reglene 30 elever per lærer. Reglene ga klare føringer for ressursbruk, organisering av undervisning og gruppeinndeling i skolen. Hensikten med å gå bort fra klassesdelingsreglene var å gi skoleeiere økt lokalt handlingsrom gjennom å åpne for mer fleksibel organisering og gruppeinndeling. Klassesdelingsreglene ble erstattet med en regel om at elever skulle organiseres i pedagogisk forsvarlige grupper, men klassesdelingsreglene skulle fremdeles ligge til grunn som minstenivå for ressurstildeling (St.meld. nr. 33 (2002–2003)). Det finnes imidlertid lite kunnskap om hvilken klassestørrelse elevene eksponeres for på hvert av grunnskolenes trinn. I dette kapittelet kartlegger vi derfor først klassestørrelse etter trinn ved de skolene som inngår i undersøkelsen. Deretter undersøker vi i hvilken grad de gamle klassesdelingsreglene som gjaldt frem til 2003 fremdeles legger føringer for klasse- og gruppestørrelse i skolene i dag. Til slutt i kapittelet ser vi på sammenhengen mellom lærertetthet, målt som gruppestørrelse 2, og klassestørrelse. På denne måten kan vi se klassestørrelse i lys av norm for lærertetthet.

3.1 Klassestørrelse etter trinn

Hvor store klasser blir elevene eksponert for gjennom grunnskolen? Utdanningsdirektoratet har tidligere vist at andelen elever i grunnskolen som gikk på skoler med 20 elever eller mer på lærer var vesentlig høyere i skoleåret 2016-17 enn tilsvarende andel i skoleåret 2001-02 (Utdanningsspeilet 2017). Hvor store klasser elevene faktisk går i vet vi imidlertid mindre om, ettersom dette ikke rapporteres i GSI. Selv om GSI inneholder informasjon om antall elever per trinn, er informasjonen om gruppestørrelse og antall lærerårsverk samlet på 1.-4. trinn, 5.-7. trinn og 8.-10. trinn. Respondentene i denne undersøkelsen ble derfor bedt om å rapportere antall klasser eller basegrupper for hvert enkelt trinn på deres skole. Ved å koble disse svarene med informasjon om antall elever per trinn fra GSI,

konstruere vi ett mål på klassestørrelse per trinn. Dette gjøres ved å dele antall elever med oppgitt antall grupper på samme trinn og skole, altså:

$$Klassestørrelse_{trinn,skole} = \frac{\text{Antall elever}_{trinn,skole}}{\text{Antall klasser}_{trinn,skole}}$$

Dermed har vi, som studiene som bruker klassesdelingsreglene fra 2003 til å undersøke effekten av klassestørrelse på elevprestasjoner (Leuven, Oosterbeek og Rønning 2008; Falch, Sandsør og Strøm 2017; og Leuven & Løkken 2017), et mål på gjennomsnittlig klassestørrelse på hvert enkelt trinn på grunnskolen. For å undersøke hvor store klasser elevene ved skolene i analyseutvalget går i, viser vi gjennomsnittlig klassestørrelse per trinn i tabell 3.1.⁵

Tabell 3.1 Gjennomsnittlig klassestørrelse, etter trinn

	N (antall skoler)	Gjennomsnittlig klassestørrelse	Standardavvik
1. trinn	288	16,7	7,9
2. trinn	287	17,1	8,3
3. trinn	280	17,7	8,3
4. trinn	287	17,4	8,2
5. trinn	280	18,3	8,5
6. trinn	280	18,7	9,0
7. trinn	281	18,4	8,6
8. trinn	160	21,7	9,3
9. trinn	160	21,9	9,2
10. trinn	158	21,7	9,3

Kilde: NIFUs utvalgundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleledere 2022.

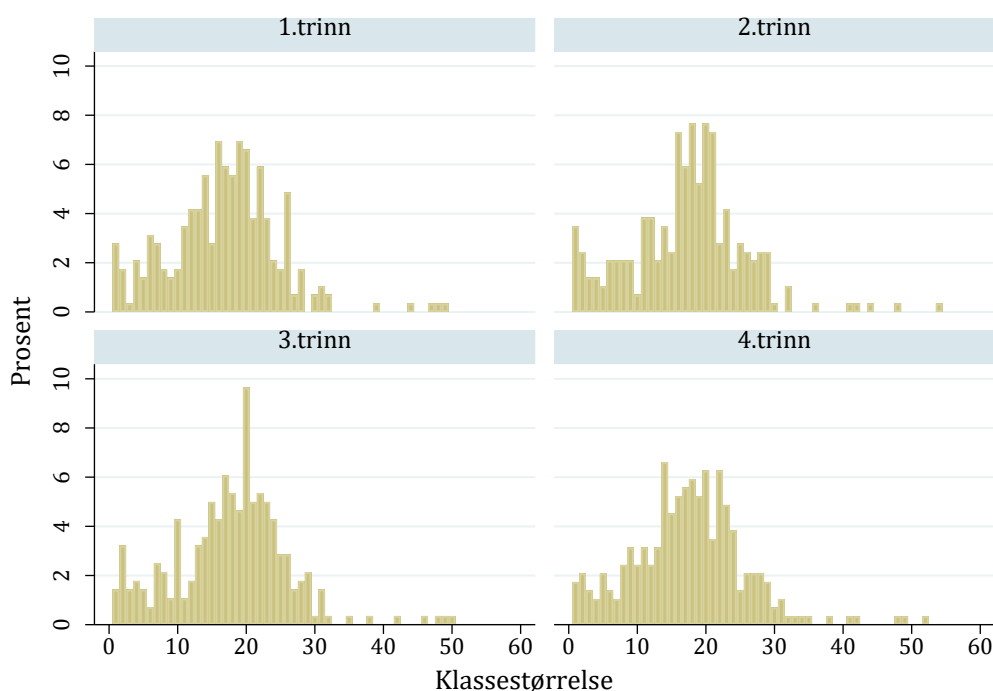
Fra tabell 3.1 ser vi at gjennomsnittlig klassestørrelse i 1. til 4. trinn er om lag 17 elever, mens gjennomsnittlig klassestørrelse i 5.–7. trinn er i overkant av 18 elever. På ungdomstrinnet (8.–10. trinn) er gjennomsnittlig klassestørrelse snaut 22 elever. På skolene i utvalget er altså klassene minst på småskoletrinnet og størst på ungdomsskoletrinnet. Gjennom grunnskoleløpet øker altså klassestørrelsen elevene møter. Det samme gjør også standardavviket. Standardavviket er et mål på spredning, og indikerer at forskjellene i klassestørrelse er mindre på tvers av skoler på småskoletrinnet enn på mellom- og ungdomstrinnet.

Lavere klassestørrelse og mindre forskjeller i 1. til 4. trinn sammenlignet med de senere trinnene i grunnskolen, er i tråd med prioriteringen av lærerressurser til småskolen. Denne prioriteringen er igjen forankret i Kunnskapsdepartementets satsning på tidlig innsats (St.meld. 16, 2006–2007) samt endringer i opplærings-

⁵ I gjennomsnitt oppgir 13 skoler per trinn at de organiserer gruppene på andre måter enn i klasser/basisgrupper. Dette er fådelte 1-10 skoler. Disse er utelatt fra analysene når vi beregner klassestørrelse. I tillegg må vi må enkelttrinn utelate skoler som oppgir at de har mer enn 10 parallellklasser på trinnet, fordi vi ikke vet hvor mange klasser de faktisk har. Dette gjelder i gjennomsnitt 19 skoler på 1. –7. trinn.

loven vedrørende intensiv opplæring (Prop. 52 L, 2017–2018). Tidligere har vi sett at et stort flertall av skolelederne er enige i prioriteringer av høyere lærertetthet på småskoletrinnet (se f.eks. Pedersen mfl. 2022).

For å få en bedre forståelse av den klassestørrelsen eleven møter i skolen, viser vi videre fordelingen av skoler over klassestørrelse i Figur 3.1–3.3. Figur 3.1 viser fordelinger av skoler på 1.–4. trinn, mens figur 3.2 og 3.3 viser fordelinger av skoler på henholdsvis 5.–7. trinn og 8.–10. trinn. Hver graf i figurene viser fordelingen av skoler for ett enkelt trinn i grunnskolen, og hver søyle i grafene viser andelen skoler på hver enkelt klassestørrelse på dette trinnet. På denne måten kan vi se om skolene samler seg rundt en viss klassestørrelse, om de samler seg rundt to eller flere klassestørrelser, eller om de større grad sprer seg utover flere klassestørrelser. Det er viktig å påpeke at skolene med svært store klasser (f.eks. med 60 elever) er baseskoler. Elevgrupper på disse skolene er organisert på andre måter enn i klasser.

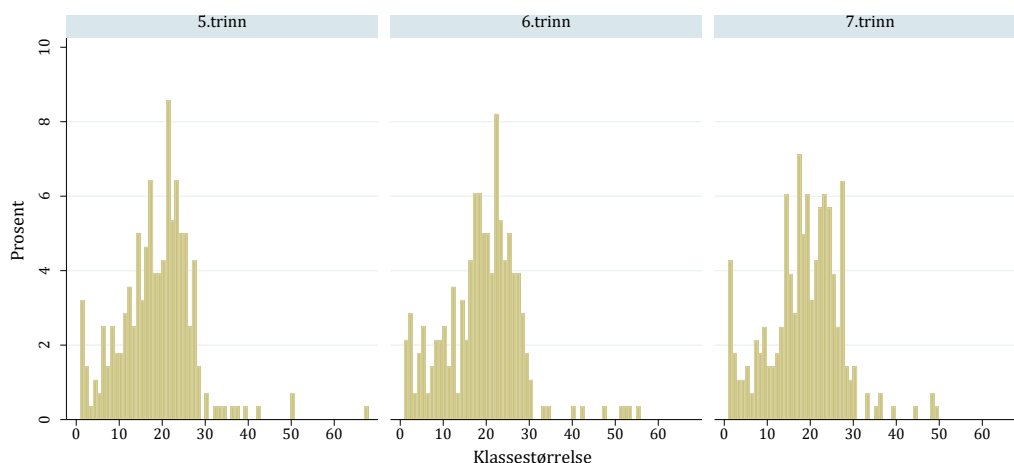

Figur 3.1 Fordeling av skoler lang klassestørrelse, 1.–4. trinn.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Figur 3.1 viser at på 1. trinn fordeler halvparten av skolene seg over og under en klassestørrelse på 17 elever, som altså er midtpunkt i fordelingen (medianen) og også den klassestørrelsen på trinnet som høyest andel skoler fordeler seg på. For de øvrige trinnene i småskolen fordeler halvparten av skolene seg over og under en klassestørrelse på 18 elever. Uansett hvilket trinn vi ser i småskolen, er det, på

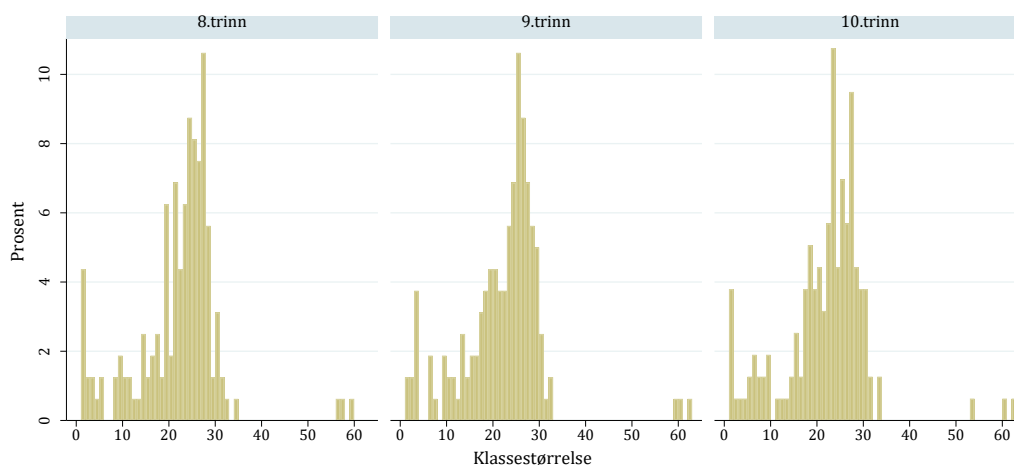
flertallet av skolene, mellom 12 og 22 elever i klassene. Det er altså en relativt jevn spredning av skoler på begge sider av midtpunktet i fordelingen. Det er også, uavhengig av trinn, få skoler i utvalget vårt med 28 elever eller flere. Dette indikerer at skolene fremdeles forholder seg til klassedelingsreglene som gjaldt frem til 2003 med tanke på organisering av klasser og grupper på småskoletrinnet. Vi undersøker dette nærmere i neste avsnitt, men ser først på fordelingen av skoler langs klassestørrelse på 5.–7. trinn og 8.–10. trinn.

Figur 3.2 Fordeling av skoler lang klassestørrelse, 5.–7. trinn.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Hvis vi ser på 5. til 7. trinn i figur 3.2, viser fordelingene langs klassestørrelse at den ene halvparten av skolene fordeler seg under en klassestørrelse på 19 elever, mens den andre halvparten fordeler seg over. På mellomtrinnet er det mellom 13 og 24 elever i klassene på majoritetene av skolene. Fordelingen av skoler over klassestørrelse er spredd relativt jevnt utover, og det er få skoler med store klasser. Sammenlignet med småskoletrinnet forskyves imidlertid fordelingen av skoler mot høyre i grafen. Dette tyder på at klassene elevene går i på mellomtrinnet gjennomgående er noe større enn på småskoletrinnet.

Figur 3.3 Fordeling av skoler lang klassestørrelse, 8.–10. trinn.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

I figur 3.3 ser vi at på ungdomstrinnet (8.–10. trinn) skyves fordelingen av skoler enda mer mot høyre i grafene. Klassene elevene går i på disse trinnene blir dermed enda større sammenlignet med klassene på barnetrinnet. Halvparten av skolene fordeler seg over og under 24 elever, og flertallet av skolene fordeler seg innenfor en klassestørrelse på mellom 18 og 27 elever. Det ser ut til å være en opphopning av skoler mot høyre i grafene, men det er få skoler med 30 elever eller mer i klassen. Dette er nok en indikasjon på at skolene forholder seg til klassesdelingsreglene.

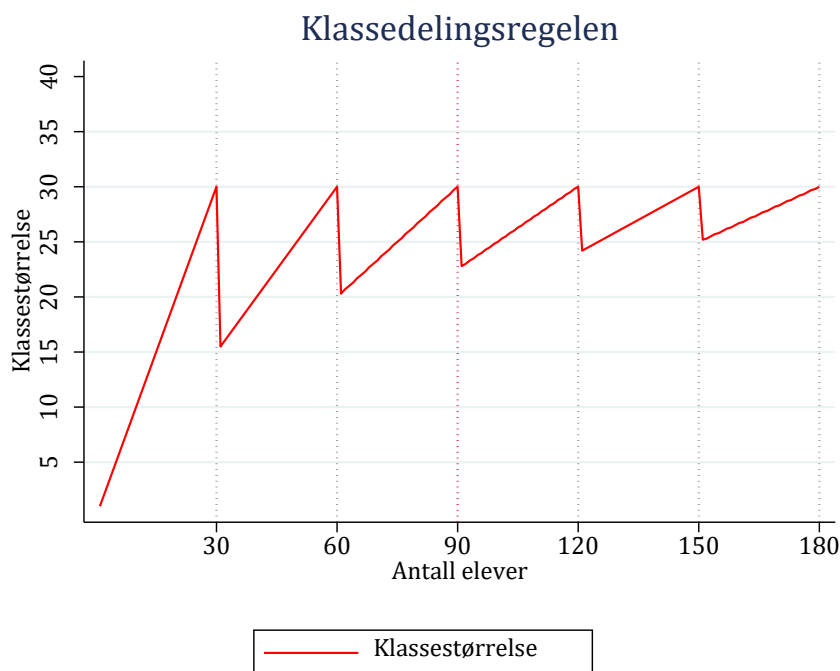
Kort oppsummert:

- På skolene i utvalget øker gjennomsnittlig klassestørrelse gjennom grunnskoleløpet. På 1. trinn er det i gjennomsnitt 17 elever i klassen, mens det på 10. trinn er 22 elever per klasse. Uavhengig av trinn er det relativt jevn spredning i hvordan skolene fordeler seg over klassestørrelse. Det er imidlertid få skoler med mer enn 28 elever i klassen på barnetrinnet og 30 elever på ungdomstrinnet.

3.2 Klassesdelingsreglene fra 2003

Som beskrevet i innledningen av dette kapittelet, ble organiseringen av elever på den enkelte skole frem til 2003 regulert i detalj gjennom klassesdelingsreglene. Mer spesifikt regulerte klassesdelingsreglene hvor mange elever det maksimalt kunne være i en klasse. Som vist indikerer fordelingene presentert i figur 3.1 at det er få skoler i utvalget der det er mer enn 28 elever i klassen på barneskolen og 30 elever på ungdomskolen. Dette tyder på at klassesdelingsreglene som gjaldt frem til 2003, fremdeles legger føringer for organisering av undervisningen på den enkelte skole. I dette delkapittelet skal vi undersøke dette nærmere.

Vi begynner med å vise hvordan klassesdelingsreglene, i et tenkt eksempel, regulerte klassestørrelsen på den enkelte skole grafisk i figur 3.4. For enkelhets skyld ser vi bare på klassesdelingsregelen på ungdomstrinnet, men regelen fungerte på akkurat samme måte på barnetrinnet bare med et annet antall elever for maksimal klassestørrelse. X-aksen i figuren representerer antall elever på ett trinn, mens Y-aksen i figuren representerer klassestørrelse. Den røde linja viser utvikling i klassestørrelse etter hvert som antall elever på trinnet øker.

Figur 3.4 Eksempel på hvordan klassesdelingsreglene som gjaldt frem til 2003 regulerte klassestørrelse på ungdomstrinnet.

I eksempelet beskriver vi hvordan klassesdelingsregelen regulerte klasser og klassestørrelse når:

1. Det er mindre enn 30 elever på trinnet.
2. Det er mellom 30 og 60 elever på trinnet.
3. Det er mellom 60 og 90 elever på trinnet.

Hva blir klassestørrelsen når det er mindre enn 30 elever på trinnet? Så lenge antallet elever er under 30, tillater klassesdelingsregelen at elevene blir organisert i en klasse. Antall elever i klassen vil dermed være likt antall elever på trinnet så lenge dette antallet er 30 eller mindre. Dette illustreres ved at den røde linja i figuren vokser lineært med antall elever frem til det blir 30 elever på trinnet.

Hva blir klassestørrelsen når det er mellom 30 og 60 elever på trinnet? I det antall elever på trinnet, og dermed i klassen, passerer 30, krever klassesdelingsregelen at det skolen oppretter en ny klasse. På et trinn med 31 elever, må skolene altså ha

to klasser. I gjennomsnitt vil det da gå 15,5 elever i to klasser. Dette illustreres ved at den røde linja i figuren faller til en klassestørrelse lik 15,5 elever når antall elever på trinnet blir 31. Så lenge det er mindre enn 30 elever i hver av de to klassene trenger ikke skolen å opprette enda en ny klasse, og klassestørrelsen, representert ved den røde linja, vil igjen vokse lineært med antall elever på trinnet.

Hva blir klassestørrelsen når det er mellom 60 og 90 elever på trinnet? I det antall elever på trinnet passerer 60, blir det mer enn 30 elever i hver av de to klassene og skolen må opprette en ny (tredje) klasse. Dermed faller klassestørrelsen på skolen igjen, illustrert ved at den røde linja faller til en klassestørrelse på 20,3 elever. Deretter vokser klassestørrelsen igjen til den igjen passerer 30 elever. Dette skjer når antall elever på trinnet passerer 90 elever og skolen må opprette en fjerde klasse.

Hver av de stiplede vertikale linjene i figur 3.4 markerer elevtall som, ifølge klassedelingsreglene, krever at det opprettes en ny klasse. I eksempelet har vi tegnet utviklingen i klassestørrelse opp til antall elever på trinnet passerer 180, og skolen må ha syv klasser med 25,9 elever i hver for å følge klassedelingsregelen.

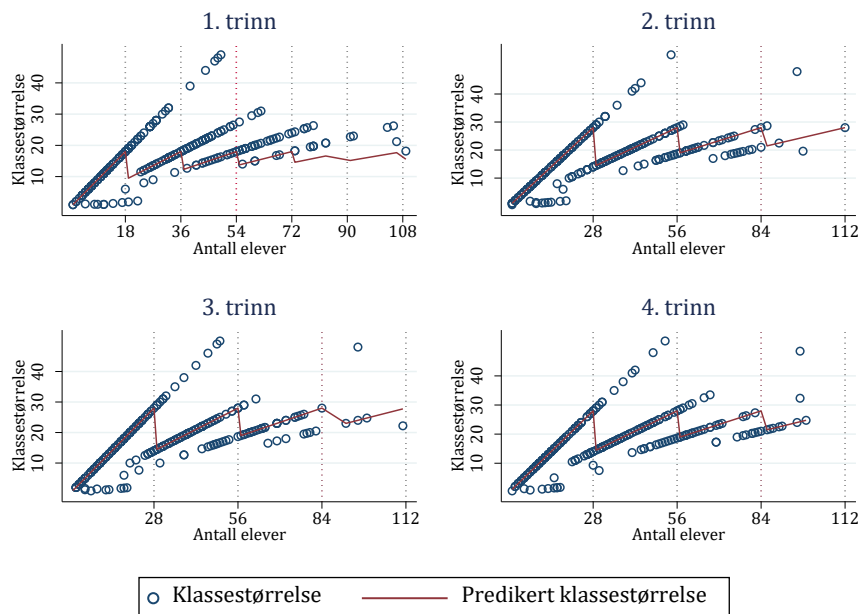
3.3 Klassestørrelse i 2022 og klassedelingsreglene fra 2003

Av eksempelet følger det at vi kan bruke klassedelingsreglene som gjaldt frem til 2003, til å beregne hva klassestørrelsen ville vært dersom skolene i undersøkelsen vår fremdeles fulgte disse. Vi gjør dette ved å dele antall elever på hver skole og hvert trinn på det antallet klasser som klassedelingsreglene sier at hver enkelt skole skal ha, gitt elevtallet. Dermed får vi et mål på klassestørrelse som vi kaller for *beregnet klassestørrelse*. Vi har allerede konstruert ett mål på klassestørrelse per trinn ved å dele antall elever med oppgitt antall klasser på samme trinn og skole. I det følgende kaller vi dette målet på klassestørrelse for *faktisk klassestørrelse*. Ved å sammenligne *beregnet* og *faktisk klassestørrelse* på samme trinn og samme skole, kan vi undersøke i hvilken grad skolene fremdeles følger klassedelingsreglene fra 2003.⁶

Vi begynner med å gjøre dette for 1.–4. trinn i figur 3.5. Hvert panel i figuren viser sammenligningen for ett enkelt trinn, og kan leses på samme måte som figur 3.2 – bortsett fra at vi legger til informasjon om *faktisk klassestørrelse*. De røde linjene i figur 3.3 viser *beregnet klassestørrelse* for gitt elevtall på småskoletrinnene dersom skolene fremdeles følger klassedelingsreglene fra 2003. De blå sirklene i figuren representerer *faktisk klassestørrelse* på skolene for gitt elevtall på trinnet. Spørsmålet vi ønsker å besvare, er i hvilken grad *faktisk klassestørrelse* (sirklene i

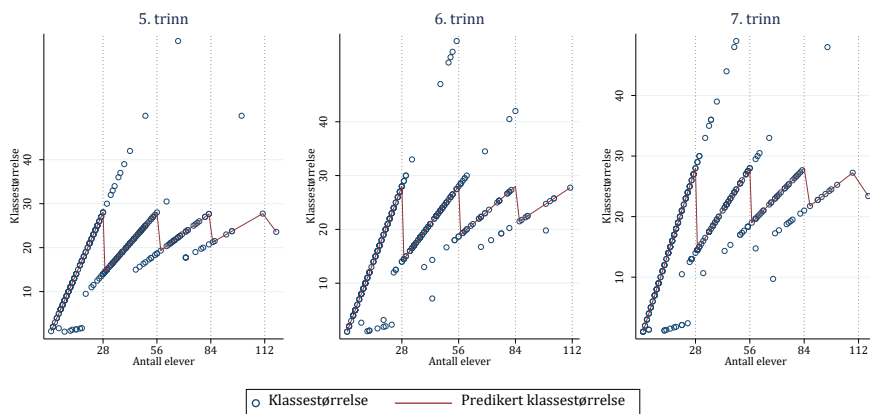
⁶ Studiene som bruker klassedelingsreglene til å beregne effekten av klassestørrelse på elevprestasjoner (se f.eks. Leuven, Oosterbeek og Rønning 2008; Falch, Sandsør og Strøm 2017; og Leuven og Løkken 2017) gjør tilsvarende analyser, men bruker datamateriale fra år da klassedelingsregelen fremdeles var gjeldene.

figuren) følger *beregnet klassestørrelse* når antall elever på trinnet øker. Tilsvarende viser figurene 3.6 og 3.7 faktisk *klassestørrelse* og *beregnet klassestørrelse* for henholdsvis 5.–7. trinn og 8.–10. trinn.

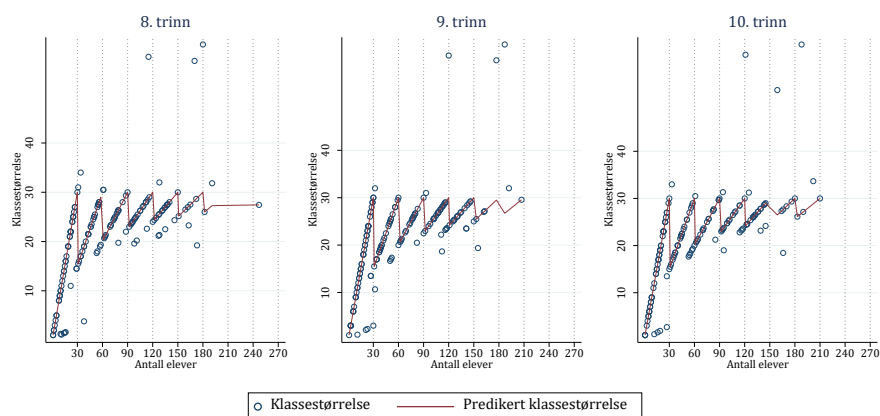
Figur 3.5 Faktisk og beregnet klassestørrelse i 1.–4. trinn i analyseutvalget vårt.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleledere 2022.

Figur 3.6 Faktisk og beregnet klassestørrelse i 5.–7. trinn i analyseutvalget vårt.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleledere 2022.

Figur 3.7 Faktisk og beregnet klassestørrelse i 8. – 10. trinn i analyseutvalget vårt.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Uavhengig av trinn, indikerer figurene 3.5–3.7 at skolene fremdeles følger klassedelingsreglene med tanke på organisering av elever i klasser og grupper gjennom grunnskolen. Mer spesifikt viser figuren at for elevtall mellom det som krever at det opprettes en ny klasse øker klassestørrelsen lineært med antall elever. Rundt de elevtallene som før 2003 ville krevd oppretting av en ny klasse faller både *beregnet* og *faktisk klassestørrelse* akkurat som i eksempelet i figur 3.4.

Vi ser imidlertid også at *faktisk klassestørrelse* ikke følger *beregnet klassestørrelse* like tett som i de norske studiene som bruker klassedelingsreglene for å studere effekten av klassestørrelse på elevprestasjoner (se for eksempel Leuven, Oosterbeek og Rønning 2008; Falch, Sandsør og Strøm 2017; og Leuven og Løkken 2017). Selv om hovedbildet er at klassedelingsreglene fremdeles spiller en rolle med tanke på organisering og gruppeinndeling, finner vi klasser med både høyere og lavere elevtall enn det de gamle klassedelingsreglene skulle tilsi på alle trinn.

Det er derfor interessant å undersøke hvor stor andel av skolene som har klasser med et høyere elevtall som er høyere, lavere eller ligger akkurat på *beregnet klassestørrelse* på hvert trinn. Dette gjelder spesielt for 1. trinn der maks klassestørrelse, ifølge klassedelingsreglene fra 2003, skulle være på maks 18 elever, mens dette økte til 28 elever i 2. trinn. Vi gjør dette i tabell 3.2.

Tabell 3.2 Andel skoler med klasser som er større, mindre og like store som beregnet klassestørrelse (i prosent), etter trinn.

	Over	Under	Samsvar med beregnet klassestørrelse
1. trinn	43,8 %	4,5 %	51,7 %
2. trinn	5,9 %	18,5 %	75,6 %
3. trinn	6,8 %	16,4 %	76,8 %
4. trinn	7,0 %	19,2 %	73,9 %
5. trinn	4,3 %	12,5 %	83,2 %
6. trinn	7,1 %	10,0 %	82,9 %
7. trinn	6,0 %	13,9 %	80,1 %
8. trinn	5,6 %	15,6 %	78,8 %
9. trinn	3,8 %	13,8 %	82,5 %
10. trinn	5,1 %	13,3 %	81,6 %

Kilde: NIFUs utvalgundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

På 2. til 4. trinn ligger andelen skoler med klasser med flere elever enn det klassedelingsreglene tilsier på mellom 5,9 og 7,0 prosent. Mellom 16,4 og 19,2 prosent av skolene har klasser på disse trinnene med et lavere elevtall enn det klassedelingsregelen tilsier. I overkant av to tredjedeler av skolene har klasser med et antall elever som ligger akkurat på det klassedelingsregelen som gjaldt fram til 2003 tilsier. På 5. til 7. trinn og 8. til 10. trinn er denne andelen skoler med så store klasser som klassedelingsregelen tilsier noe høyere, mellom 78,8 og 83,2 prosent av klassene er like store som *beregnet klassestørrelse*. Det er andelen skoler med klasser som ligger under *beregnet klassestørrelse* i henhold til klassedelingsregelen som er noe lavere for disse trinnene, sammenlignet med 2., 3. og 4. trinn. Om lag en like stor andel skoler har klasser med mer enn 28 elever på mellomtrinnet og mer enn 30 elever på ungdomstrinnet som andelen som har klasser med mer enn 28 elever på 2.–4. trinn.

På 1. trinn derimot er det kun 51,7 prosent av klassene som er så store som klassedelingsregelen tilsier. Det er bare 4,5 prosent av klassene som er mindre enn predikert størrelse, og nesten halvparten av klassene er større enn det klassedelingsregelen fra 2003 tilsier. Dersom vi derimot bruker klassedelingsregelen for 2. til 7. trinn øker andelen klasser med samme størrelse som predikert klassestørrelse til 74,3 prosent, samtidig som andelen klasser med flere elever enn det klassedelingsregelen skulle tilsi faller til 4,1 prosent.

Oppsummert tyder funnene i dette delkapittelet at klassedelingsreglene fremdeles legger føringer for organisering og gruppedeling i grunnskolen. Fra 2. trinn og ut grunnskolen er det, for ett gitt elevtall, lite som tyder på at klassene er større på skolene i analyseutvalget vårt enn det de ville vært i 2003. På 1. trinn derimot, er mange av klassene større enn det de ville vært hvis klassedelingsreglene fremdeles gjaldt. Skolene ser i større grad ut til å forholde seg til at det, som på resten

av barnetrinnet, maks skal være 28 elever i klassen heller enn 18 elever som reglene fra 2003 sa.

Kort oppsummert:

- De gamle klassesdelingsreglene fra 2003, som ga ett tak på maksimalt 28 elever per skoleklasse på barnetrinnet og 30 elever per skoleklasse på ungdomstrinnet, kan fremdeles i stor grad brukes til å predikere klassestørrelse i 2022. Dette kan indikere at klassesdelingsreglene fremdeles legger føringer for organisering av elevgrupper i grunnskolen. Unntaket er 1. trinn, der i overkant av 40 prosent av skolene har klasser som er større enn det klassesdelingsregelen for 1. trinn fra 2003 tilsier.

3.4 Klassestørrelse og lærertetthet

I 2018 ble norm for lærertetthet innført på skolenivå. Dette innebar en minstenorm for lærertetthet, målt som gruppestørrelse 2, på maksimalt 16 elever per lærer i ordinære undervisningssituasjoner på 1.-4. trinn og maksimalt 21 elever på 5.-10. trinn. Fra 2019 ble normen strammet inn til maksimalt 15 på 1.-4. trinn og maksimalt 20 på 5.-10. trinn. Normen har blitt evaluert både av Sandsør mfl. (2020), Pedersen mfl. (2021) og Pedersen mfl. (2022), som alle viser at andelen skoler som oppfyller normen har økt hvert år siden den ble innført. I skoleåret 2021/22 oppfylte nesten 90 prosent av skolene normen, og det er særlig skoler som ikke oppfylte normen i året før den ble innført som har økt lærertettheten. Evalueringene viser også at skolene i større grad enn før tilpasser lærertettheten sin slik at de akkurat oppfyller normkravene, særlig gjelder dette på 1.-4. trinn.

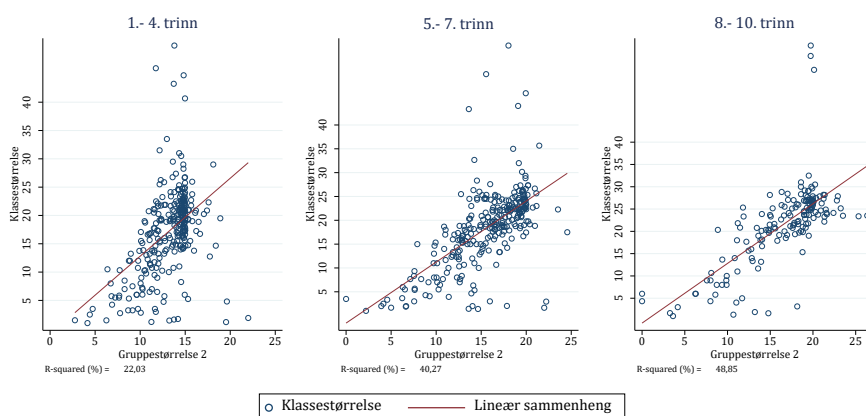
Fra evalueringen av norm for lærertetthet vet vi også at lærerne vektlegger at høy lærertetthet gir dem mulighet til å gi større oppmerksomhet til enkeltelever, etablere gode relasjoner til elevene og i større grad sørge for tilpasset opplæring (Pedersen mfl.2022). Skoler kan oppnå dette ved å redusere klassestørrelsen i alle fag, sette inn flere lærere i eksisterende grupper, eller prioritere å dele opp klassene i mindre grupper i enkelte fag (Sandsør, Reiling og Salvanes 2019). Skoleledere oppgir i evalueringene av norm for lærertetthet at de primært benytter de ekstra lærerressursene som fulgte med normen i eksisterende klasser fremfor å opprette flere klasser (Sandsør mfl.2020; Pedersen mfl.2022). Utover dette vet vi lite om den reelle situasjonen for klassestørrelse og lærertetthet på hvert av grunnskolens trinn.

I dette delkapittelet undersøker vi nærmere i hvilken grad skoler med høy lærertetthet bruker ekstra lærere til å redusere klassestørrelse. Vi gjør dette ved å undersøke om det er en sammenheng mellom klassestørrelse og lærertetthet, målt som gruppestørrelse 2. Som nevnt i tekstboks 1 i kapittel 1, er gruppestørrelse 2 et uttrykk for antall elever per lærer i ordinær undervisning i grunnskolen. Skoler

med *høy* gruppestørrelse 2 har altså *lav* lærertetthet, mens skoler med *lav* gruppestørrelse 2 har *høy* lærertetthet. Dersom vi finner at skoler med *lav* gruppestørrelse 2 har mindre klasser enn skoler med *høy* gruppestørrelse 2, indikerer dette at skoler bruker ekstra lærere til å redusere klassestørrelse.

Informasjon om gruppestørrelse 2 på skolene får vi fra GSI. Denne informasjonen kobles videre på dataene fra undersøkelsen vår. I GSI rapporteres gruppestørrelse 2 kun samlet for 1.–4. trinn, 5.–7. trinn og 8.–10. trinn. Vi aggregerer derfor opp informasjon om klassestørrelse fra undersøkelsen vår til 1.–4. trinn, 5.–7. trinn og 8.–10. trinn, og gjøre analysene samlet på disse trinnene. I resten av delkapittelet bruker vi konsekvent begrepet gruppestørrelse 2 når vi diskuterer lærertetthet. Igjen er uteliggerne, med svært store klasser, baseskoler.

Figur 3.8 viser sammenhengen mellom klassestørrelse, målt som antall elever per klasse, og gruppestørrelse 2. Til venstre i figuren presenterer vi resultater for 1.–4. trinn, i midten 5.–7. trinn og lengst til høyre resultater for 8.–10. trinn. Sirklene i figuren representerer skolene som inngår i analyseutvalget vårt, og sirklenes plassering bestemmes av skolenes gjennomsnittlige klassestørrelse på Y-aksen og gruppestørrelse 2 på X-aksen. De røde linjene beskriver de lineære sammenhengene mellom gruppestørrelse 2 og klassestørrelse. Altså den rette linja som passer best med alle sirklene i figurene, og det mønsteret disse danner.⁷ Sirklenes avstand til de røde linjene forteller oss hvor godt den lineære sammenhengen predikerer klassestørrelse for gitt gruppestørrelse 2. Vi rapporterer også R² (R-squared) som sier noe om hvor mye av variasjonen i klassestørrelse som kan tilskrives gruppestørrelse 2.

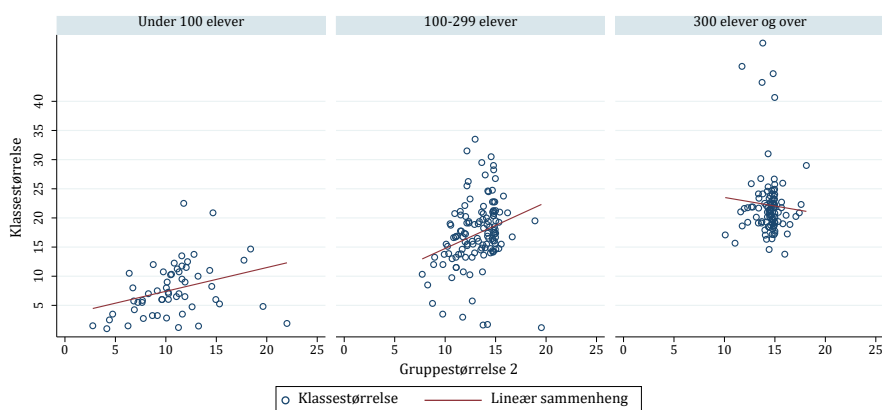
Figur 3.8 Relasjonen mellom gruppestørrelse 2 og gjennomsnittlig klassestørrelse på 1.–4. trinn, 5.–7. trinn eller 8.–10. trinn i skoleåret 2021/2022.

Uavhengig av om vi ser på 1.–4. trinn, 5.–7. trinn eller 8.–10. trinn, så viser figur 3.8 at er det en klar sammenheng mellom klassestørrelse og gruppestørrelse 2.

⁷ Linja finnes ved hjelp av en enkel regresjonsanalyse med klassestørrelse som utfallsvariable og gruppestørrelse 2 som forklaringsvariabel.

Lav gruppestørrelse 2 (høy lærertetthet) gir mindre klasser enn høy gruppestørrelse 2 (lav lærertetthet). Hvor mye av variasjonen i klassestørrelse som gruppestørrelse 2 forklarer varierer imidlertid med trinnene. På 1.–4. trinn forklarer gruppestørrelse 2 om lag 22 prosent av variasjonen i klassestørrelse, 40 prosent av variasjonen på 5.–7 trinn og 49 prosent av variasjonen på 8.–10. trinn. Forklaringen på dette, er at mange av skolene i undersøkelsen vår har en gruppestørrelse 2 på 1.–4. trinn som ligger tett opp mot normkravet på 15 elever per lærer i ordinære undervisningssituasjonen. Samtidig ser vi at det er relativt stor spredning i klassestørrelse på skolene med en gruppestørrelse 2 på 1.–4. trinn tett opp mot normkravet.⁸ Selv om gruppestørrelse 2 på 1.–4. trinn er relativt lik på mange skoler, er det, på tvers av skoler, gjerne forskjellig størrelse på klassene elevene går i. På 5.–7. trinn, og særlig på 8.–10. trinn, er det færre skoler som har en gruppestørrelse 2 nærme normkravet, og klassestørrelsen ser i større grad ut til å følge gruppestørrelse 2 på skolen.

På små skoler, der det gjerne er en klasse per trinn, vil det være et tilnærmet 1:1-forhold mellom klassestørrelse og gruppestørrelse 2. Fordi vi inkluderer alle skolene i analysen i figur 3.8, vil noe av sammenhengen mellom klassestørrelse og gruppestørrelse 2 forklares av det sterke forholdet mellom disse størrelsene på små skoler. For å undersøke om sammenhengen mellom gruppestørrelse 2 og klassestørrelse er annerledes på store og mellomstore skoler enn på små skoler, gjør vi samme analyser som i figur 3.6 etter skolestørrelse. Resultatene fra disse analysene presenteres i figur 3.9, 3.10 og 3.11.

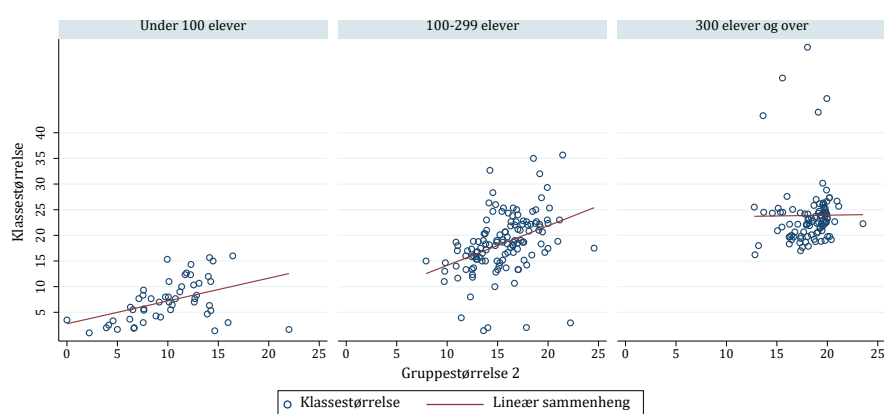
Figur 3.9 Relasjonen mellom gruppestørrelse 2 og klassestørrelse på 1.–4. trinn, skoleåret 2021/2022. Etter skolestørrelse.

Figur 3.9 viser at sammenhengen mellom klassestørrelse og gruppestørrelse 2, på 1.–4. trinn, er den samme på henholdsvis små (med mindre enn 100 elever) og

⁸ 10 prosent av disse skolene har en klassestørrelse på mindre enn 14,8, mens 10 prosent har en klassestørrelse på 24,9 eller mer.

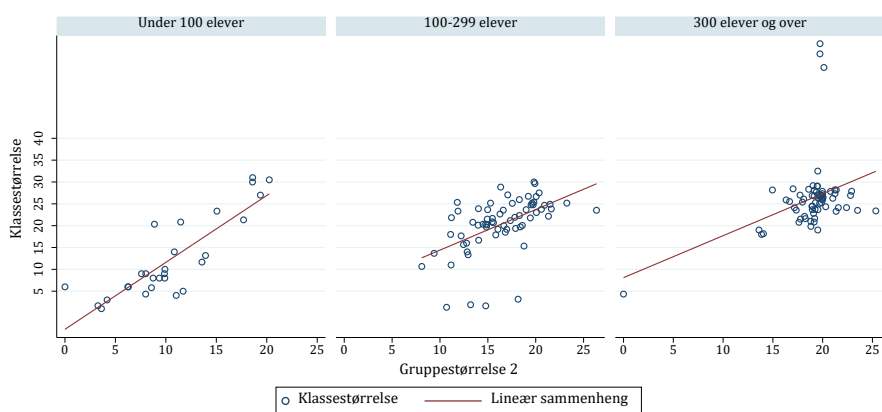
mellomstore skoler (med mellom 100 og 299 elever) som den vi fant for skolene samlet.

På de små og mellomstore skolene er høy gruppestørrelse 2 (lav lærertetthet) assosiert med større klasser, mens lav gruppestørrelse 2 (høy lærertetthet) er assosiert med mindre klasser. På de store skolene (med 300 elever eller mer) derimot endrer sammenhengen mellom gruppestørrelse 2 og klassestørrelse retning sammenlignet med den vi fant for skolene samlet. På de store skolene, indikerer altså figur 3.9 at lavere gruppestørrelse 2 på 1.–4. trinn assosiert med større klasser. Sammenhengen er svak, og vi ser også at det særlig er de store skolene som har gruppestørrelse 2 nærme normkravet på 15 elever per lærer på 1.–4. trinn. Det er altså blant de store skolene at vi finner lik gruppestørrelse 2, men ulike klassestørrelser og ulike måter å organisere elevene i grupper på.

Figur 3.10 Relasjonen mellom gruppestørrelse 2 og klassestørrelse på 5.–7. trinn, skoleåret 2021/2022. Etter skolestørrelse.

I figur 3.10 deler vi, på samme måte som i figur 3.7, inn skolene etter størrelse, og ser på sammenhengen mellom klassestørrelse og gruppestørrelse 2 på 5.–7. trinn. Bildet figur 3.10 gir er akkurat det samme som for 1.–4. trinn. På de små og mellomstore skolene i undersøkelsen er lav gruppestørrelse 2 (høy lærertetthet) relatert til mindre klasser, mens høy gruppestørrelse 2 (lav lærertetthet) er assosiert med flere elever i klassene. Som tilfellet var for 1.–4. trinn, forsvinner sammenhengen mellom gruppestørrelse 2 og klassestørrelse på de store skolene. Selv om det ikke er like tydelig som på 1.–4. trinn, ser vi igjen at de store skolene i større grad enn de små og mellomstore har en gruppestørrelse 2 som ligger nærme normkravet på 5.–7. trinn. Samtidig er det igjen variasjon i klassestørrelse, selv om gruppestørrelse 2 på tvers av store skoler er nokså lik.

Figur 3.11 Relasjonen mellom gruppestørrelse 2 og klassestørrelse på 8.–10. trinn, skoleåret 2021/2022. Etter skolestørrelse.

Figur 3.11 viser at det på ungdomstrinnet, eller 8.–10. trinn, er en sammenheng mellom gruppestørrelse 2 og klassestørrelse lik den vi fant for skolene samlet, uavhengig av skolestørrelse. På ungdomstrinnet er altså lavere gruppestørrelse 2 (høyere lærertetthet) assosiert med mindre klasser og høyere gruppestørrelse 2 (lavere lærertetthet) assosiert med større klasser, også på skoler med 300 elever eller mer.

Selv om høy lærertetthet er assosiert med mindre klasser, er det altså ulikheter mellom skoler og trinn. På barneskolene ser det ut til at det særlig er på de små og mellomstore skolene at høy lærertetthet er assosiert med mindre klasser. På de store barneskolene ser det derimot ut til at klassestørrelse i større grad bestemmes av andre lokale forhold enn lærertetthet. Rogde mfl. (2018) og Sandsør mfl. (2020) har tidligere funnet at andelen skoleledere som oppgir at fysiske rammer begrenser mulighetene for hvordan ekstra lærerressurs kan brukes, øker med skolestørrelse. Mange av skolelederne opplever at de har for få klasserom og særlig for få grupperom. Dette gjør det vanskelig å opprette nye klasser, dele klassene i to eller i mindre grupper og kunne undervise disse parallelt. På grunn av manglende klasse- eller grupperom har skoleledere også sett seg nødt til å benytte ekstra lærerressurs i en tolærerordning (Sandsør mfl., 2020). Dette kan altså være med å forklare mønsteret vi ser over. I neste kapittel undersøker vi nærmere hvordan skolene organiserer undervisning.

Kort oppsummert:

- Høy lærertetthet er assosiert med lavere klassestørrelse. Det er imidlertid ulikheter både mellom skoler og trinn. På barneskolene ser det ut til at det særlig er på de små og mellomstore skolene at høy lærertetthet gir mindre klasser. På de store barneskolene ser det derimot ut til at klassestørrelse i større grad bestemmes av andre lokale forhold, som for eksempel fysiske rammer, enn lærertetthet. På ungdomsskolen bidrar høy lærertetthet til mindre klasser, uavhengig av skolestørrelse.

4 Organisering av undervisning i grunnskolen

Nyere studier har vist at organisering av ekstra lærerressurser er avgjørende for hvorvidt en finner effekter av økt lærertetthet (Haaland, Rege og Solheim 2021; Bonesrønning mfl. 2022). Mens Haaland, Rege og Solheim (2021) finner at ekstra lærerressurser i norsk undervisning på småskoletrinnet gir en læringseffekt, finner Bonesrønning mfl. (2022) det samme for smågruppeundervisning i matematikk på de samme trinnene. Hvordan organiserer egentlig skolene undervisningssituasjoner i det daglige? I dette kapitlet undersøker vi hvordan skoler bruker lærerressurser sine. Vi ser først hvor mange lærerårsverk som brukes i ordinære undervisningssituasjoner per trinn. Deretter undersøker vi i hvilken grad det undervises i mindre grupper, og om skolene bruker ekstra lærer- eller assistentressurser i undervisningssituasjoner i klassene. Vi undersøker også om smågruppeundervisning og ekstra lærer- eller assistentressurser særlig brukes i enkelte fag og på enkelte trinn. Til slutt ser vi på kontaktlærerrollene.

4.1 Lærere i ordinær undervisning per trinn

Som vi allerede har beskrevet i delkapittel 3.1, inneholder GSI bare informasjon om antall lærerårsverk og lærertetthet på 1.-4. trinn, 5.-7. trinn og 8.-10. trinn samlet. Dette betyr at vi vet lite om den lærertettheten på hvert enkelt trinn i grunnskolen. For å få en bedre forståelse av organiseringen av ordinær undervisning per trinn ble respondentene våre bedt om å rapportere inn antall lærerårsverk som brukes i ordinære undervisningssituasjoner på hvert trinn. Denne informasjonen kan vi videre bruke til å konstruere et gjennomsnittsmål på hvor mange elever det er per lærerårsverk som brukes i ordinære undervisningssituasjoner på hvert enkelt trinn i grunnskolen. I tabell 4.1 presenterer vi gjennomsnittlig antall elever per lærerårsverk i ordinær undervisning per trinn.

Tabell 4.1 Elever per lærer, etter trinn. Uvektet deskriptiv statistikk.

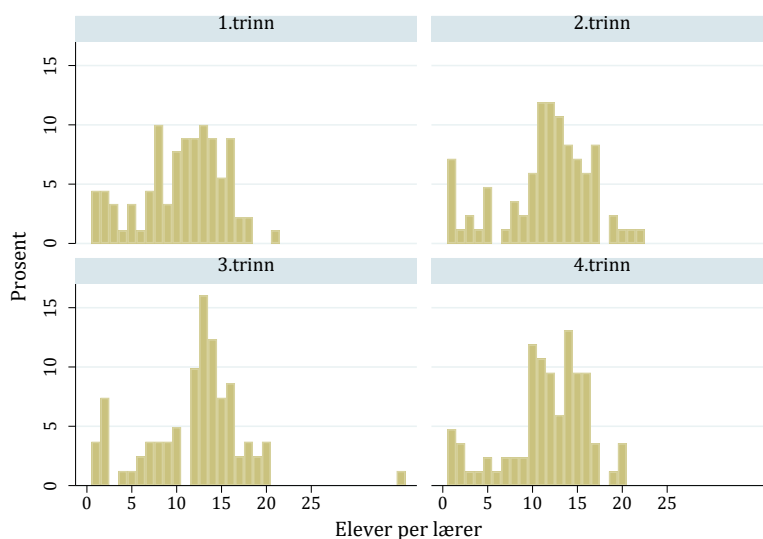
	N (antall skoler)	Gjennomsnittlig antall elever per lærerårsverk	Standardavvik
1.trinn	90	10,5	4,7
2.trinn	84	11,5	5,0
3.trinn	81	12,0	5,6
4.trinn	84	11,5	4,6
5.trinn	81	12,1	5,5
6.trinn	79	12,0	5,2
7.trinn	79	12,2	5,2
8.trinn	44	9,5	4,6
9.trinn	42	9,8	4,6
10.trinn	43	9,5	4,8

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Det første vi legger merke til i tabell 4.1 er at antall skoleledere som har svart på spørsmålet er om lag en $\frac{1}{4}$ - del av det antallet skoleledere som svarte på spørsmålet om antall klasser på hvert trinn. Dette tyder på at spørsmålet om antall lærerårsverk som brukes i ordinære undervisningssituasjoner per trinn var krevende å svare på. Vi ba også respondentene om å oppgi antall lærerårsverk med og uten godkjent utdanning som underviser per trinn. Her var svarprosenten enda lavere. Vi minner om at en må være forsiktig med å tolke resultatene som presenteres i dette notatet som representative for alle grunnskoler i Norge. Resultatene, særlig i dette delkapittelet, gir kun et bilde på hvordan situasjonen er for de skolene som faktisk har svart på spørsmålene.

Med dette i mente, ser vi at gjennomsnittlig antall elever per lærerårsverk i ordinær undervisning ligger mellom 10 og 12 på 1.-4. trinn, og lærertettheten er høyest på 1. trinn. På 5.-7. trinn ligger antall elever per lærerårsverk på om lag 12, uansett om vi ser på 5., 6., eller 7. trinn, mens det, i gjennomsnitt, er om lag 9,5 elever per lærerårsverk på 8.-10. trinn. Antall elever per lærerårsverk i ordinære undervisningssituasjoner ligger altså lavere sammenlignet med gjennomsnittlig klassestørrelse. Dette indikerer at skolene bruker flere lærere i ordinær undervisning i klassene samtidig. Forskjellene er imidlertid så små at skolene antageligvis må prioritere noen fag eller noen klasser som får ekstra ressurser i en periode.

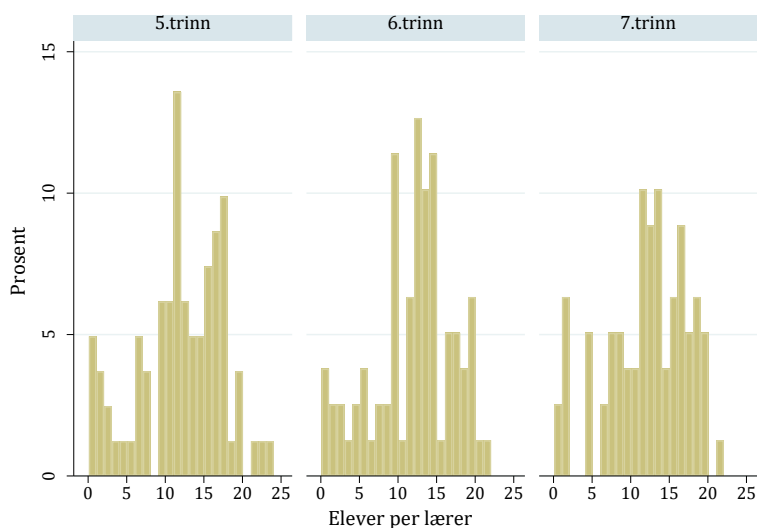
Standardavvikene ligger på mellom 4 og 5, men til forskjell fra hva vi så for klassestørrelse, er det vanskelig å se ett mønster i spredning på tvers av trinn. Som vi gjorde for klassestørrelse i figur 3.1–3.3, ser vi derfor nærmere på fordelingen av skoler over lærertetthet, målt som antall elever per lærerårsverk i ordinær undervisning, i figur 4.1–4.3. Igjen gjør vi dette for å undersøke om skolene samler seg rundt en viss lærertetthet, om de samler seg rundt to eller flere lærertettheter, eller om de større grad sprer seg utover ulike lærertettheter.

Figur 4.1 Fordeling av skoler langs antall elever per lærerårsverk i ordinære undervisningssituasjoner på 1.–4. trinn.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

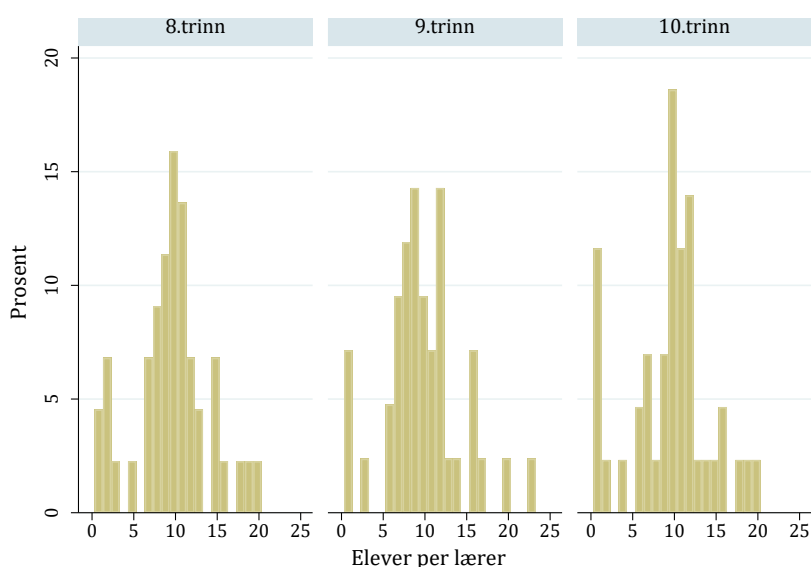
Vi begynner med å se på fordelingen av skoler langs antall elever per lærerårsverk på 1.–4. trinn i figur 4.1. På 1. trinn fordeler halvparten av skolene seg over og under 11 elever per lærerårsverk, som altså er medianen i fordelingen. Vi finner videre halvparten av skolene på hver side av 12 elever per lærerårsverk på 2. og 4. trinn og over og under 13 elever igjen på 3. trinn.

Figur 4.2 Fordeling av skoler langs antall elever per lærerårsverk i ordinære undervisningssituasjoner på 5.–7. trinn.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Når vi ser på de øvrige trinnene (5.–7. trinn) på barneskolen i figur 4.2, fordeler halvparten av skolene seg over og under en lærertetthet på 13 elever per lærerårsverk. På 1. trinn er det mindre enn 14 elever per lærerårsverk på 75 prosent av skolene. På 2., 3. og 4. trinn er dette tallet 15 elever per lærerårsverk, mens det øker videre til 16 på mellomtrinnet. Lærertettheten faller altså gjennom barneskolen. Samtidig er det få skoler som har mer enn 20 elever per lærerårsverk, uansett om vi ser på 1. eller 7. trinn. Antall elever per lærerårsverk øverst i fordelingen på barneskolen varierer fra 16 elever på 1. trinn til 19 elever på 6. og 7. trinn.

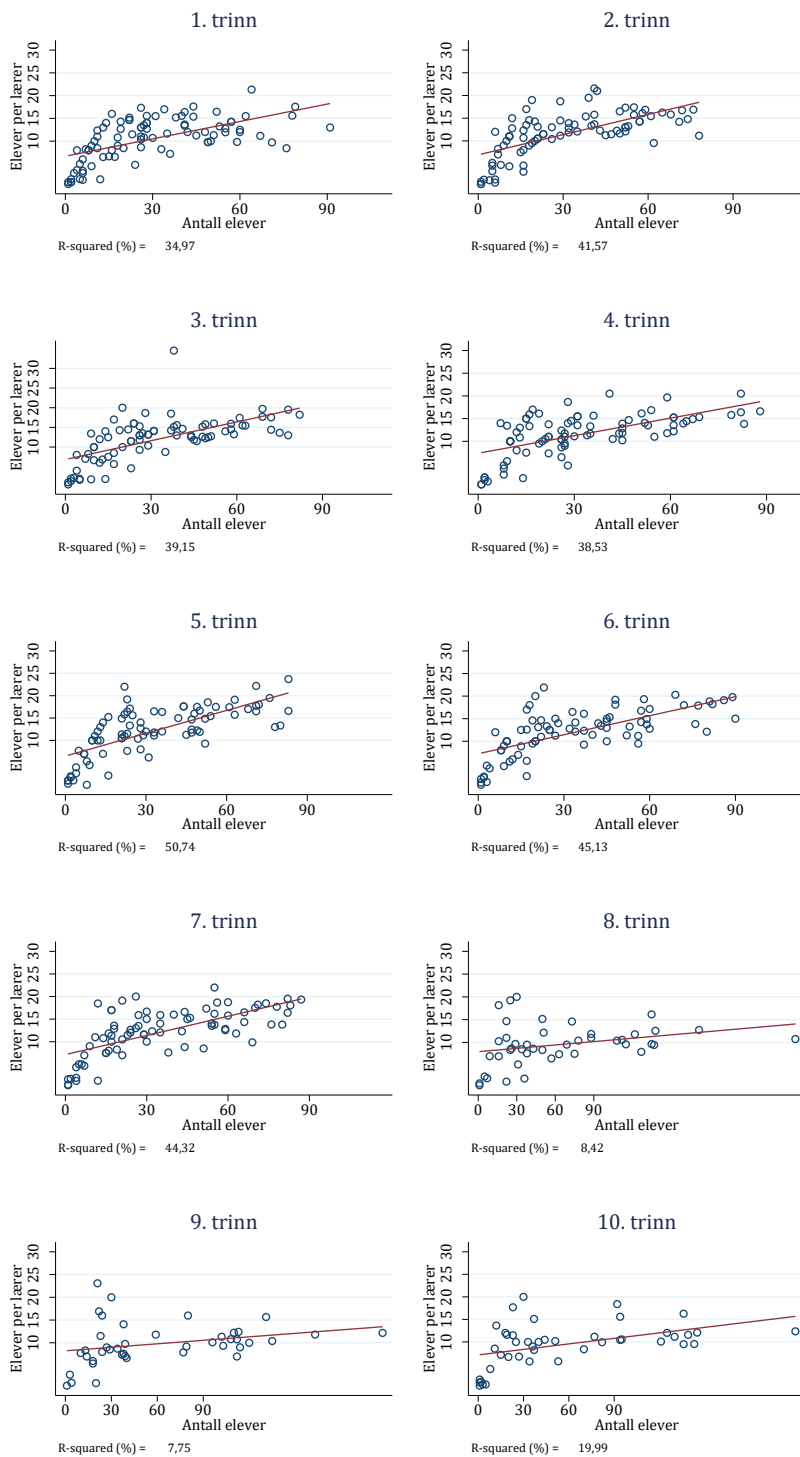
Figur 4.3 Fordeling av skoler langs antall elever per lærerårsverk i ordinære undervisningssituasjoner på 8.–10. trinn.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Når vi ser på antall elever per lærerårsverk på ungdomstrinnet i figur 4.3, ser vi at fordelingen skyves mot venstre sammenlignet med fordelingen på barneskolen. Antall elever per lærerårsverk er altså lavere på 8., 9. og 10. trinn enn på barneskoletrinnene. Halvparten av skolene fordeler seg over og under 10 elever per lærerårsverk, og flertallet av skolene fordeler seg innenfor 8 og 12 elever per lærerårsverk. Vi finner få skoler med mer enn 16 elever per lærerårsverk. Antall elever per lærerårsverk i ordinære undervisningssituasjoner øker altså noe gjennom barneskolen, men blir mindre igjen på ungdomstrinnet. Det er rimelig å anta at denne nedgangen delvis skyldes at det er flere faglærere på ungdomstrinnet enn på barneskolen.

Videre undersøker vi sammenhengen mellom antall elever per lærerårsverk i ordinær undervisning og antall elever på hvert enkelt trinn i grunnskolen i figur 4.4. Hvert panel representerer ett enkelt trinn i grunnskole. Som i figur 3.3–3.9

representerer de blå sirklene i figur 4.4 skolene som inngår i analysen. Sirklens plassering bestemmes av antall elever per lærerårsverk på Y-aksen, og antall elever på trinnet på X-aksen. Dersom antall lærerårsverk i ordinær undervisning er tett knyttet til antall klasser, skulle en forvente å se et lignende mønster som i figur 3.3, 3.4 og 3.5. Den røde linjen viser igjen den lineære sammenhengen som passer best med alle sirklene i figurene, og det mønsteret disse danner.

○ Antall elever per lærer — Lineær sammenheng

Figur 4.4 Relasjonen mellom antall elever og elever per lærer på 1.–10. trinn i skoleåret 2021/2022.

Kilde: NIFUs utvalgundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Uavhengig av hvilket trinn vi ser på, er det en positiv sammenheng mellom antall elever per lærerårsverk i ordinær undervisning og antall elever. Figur 4.4 indikerer altså at når antallet elever på et trinn øker, øker også antallet elever per lærerårsverk i ordinær undervisning. Det ser imidlertid ut til at denne sammenhengen er avtakende, særlig på småskoletrinnet. Dette betyr at når antall elever på ett trinn passer ett visst antall, er ikke sammenhengen med antall elever per lærerårsverk lengre like sterk. På småskoletrinnet ser det, for eksempel, ut som at antallet elever per lærerårsverk stabiliserer seg rundt omtrent 15 elever, når elevtallet på trinnet passerer 30 elever. For småskoletrinnet, ser det altså ut til at skolene i undersøkelsen tilpasser antall lærerårsverk slik at antallet elever per lærerårsverk er omtrent 15 uavhengig av hvor mange elever det er på trinnene. Vi ser noe av den samme tendensen på 5.–7. trinn, men ikke like tydelig. På 8.–10. trinn ser det ikke ut at skolene gjør slike tilpasninger i det hele tatt.

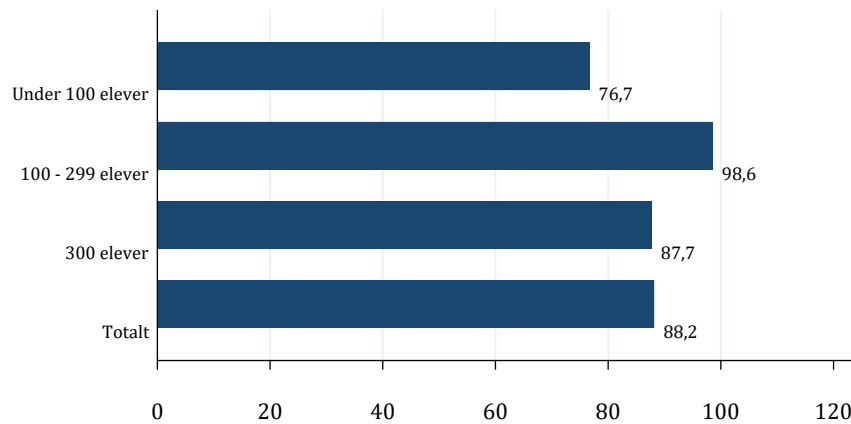
Kort oppsummert:

- Blant skolene i utvalget vårt kan det være mer enn én lærer per klasse, enten som ekstra ressurs i klassen eller for smågruppeundervisning. På småskoletrinnet ser det ut som at antallet elever per lærerårsverk er omtrent 15 uavhengig av hvor mange elever det er på trinnene. Vi ser noe av den samme tilpasningen på 5.–7. trinn, men ikke like tydelig. På 8.–10. trinn ser det ikke ut til at skolene gjør en slik tilpasning i det hele tatt.

4.2 Ekstra lærer- eller assistentressurser i undervisningen

I avsnittet over viser vi at antall elever per lærerårsverk i ordinære undervisningssituasjoner ligger lavere enn gjennomsnittlig klassestørrelse. Vi tolket dette som at det ofte er flere lærere som deler på undervisningen av en klasse. For å undersøke hvordan skoler organiserer undervisningen, undersøker vi videre bruken av smågruppeundervisning og ekstra lærer- eller assistentressurser i klasser/basisgrupper på grunnskolen.

Vi begynner med å undersøke i hvilken grad skolene bruker ekstra lærere eller assistenter i ulike klasser og fag. Respondentene fikk spørsmål om det settes inn ekstra lærerressurser i klasser eller basisgrupper ved deres skoler. Figur 4.5 viser andelen respondenter som svarer «ja» på dette spørsmålet, etter skolestørrelse.

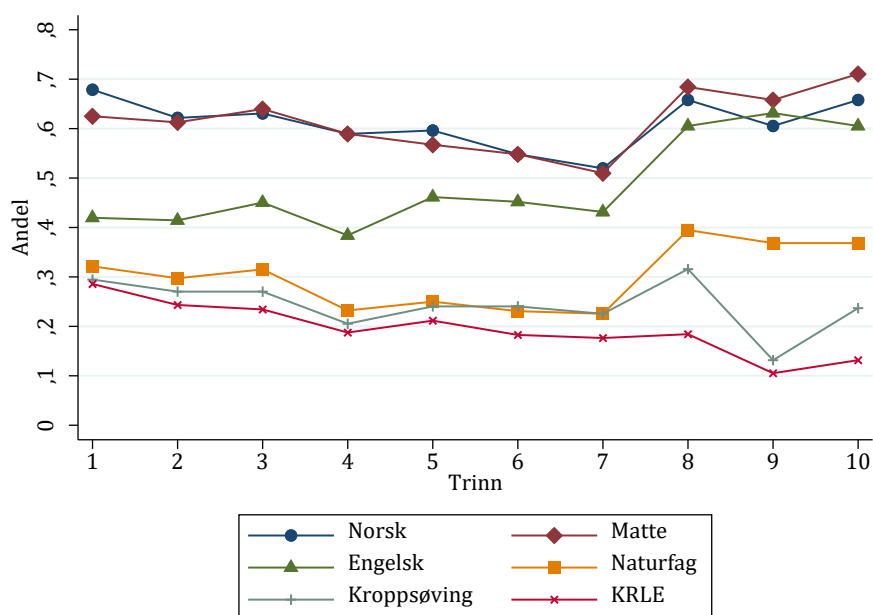

Figur 4.5 Settes det inn ekstra lærer- eller assistentressurser (f.eks. tolærerordning) i klasser/basisgrupper ved din skole i skoleåret 2021/22? Andelen som svarer «ja».

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

I underkant av 90 prosent av respondentene svarer at de benytter ekstra lærer- eller assistentressurser i undervisningen. Det er særlig de mellomstore og store skolene som benytter ekstra lærerressurser i undervisningen, men også en stor andel av de små skolene (76,7 prosent) gjør dette. Uavhengig av skolestørrelse, svarer altså flertallet av respondentene at det settes inn ekstra lærer- eller assistentressurser i klasser i skoleåret 2021/2022. Dette korresponderer med tidligere studier, som finner at skoleledere som får ekstra lærerressurser, som følge av innføringen av norm for lærertetthet, i størst grad bruker disse ressursene på eksisterende grupper (se f.eks. Rogde mfl. 2018; Sandsør mfl. 2020; Pedersen mfl. 2021; og Pedersen mfl. 2022).

For å få en bedre forståelse av hvordan skoler bruker ekstra lærerressurser i undervisningen, ble skoleledere videre bedt om å oppgi hvilke fag og hvilke trinn de setter inn ekstra lærer- eller assistentressurser. Figur 4.6 viser andelen respondenter som oppgir at de bruker ekstra lærer- eller assistentressurser i fagene norsk, matematikk, engelsk, naturfag, kroppsøving og KRLE langs trinn i grunnskolen. Figuren gjør det enkelt å sammenligne bruken av ekstra lærer- og assistentressurser i ulike fag på ett trinn, og innenfor fag på tvers av trinn. Vi undersøker altså både om skolene prioriterer å bruke ekstra ressurs i enkelte fag og på trinn.

Figur 4.6 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det settes inn ekstra lærer -eller assistentressurser ved din skole?

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

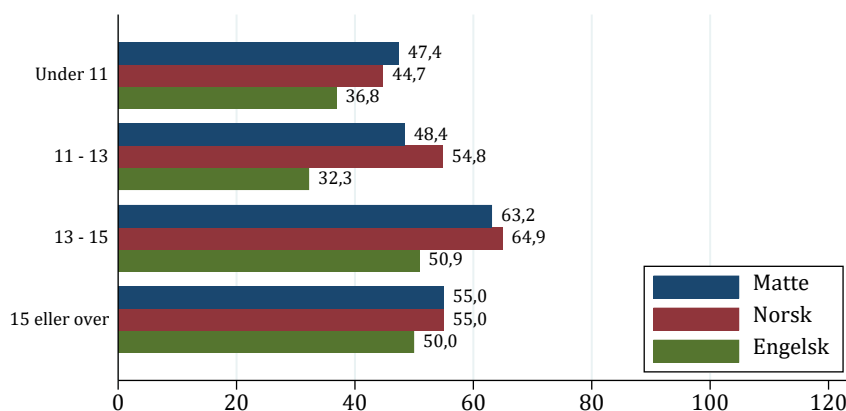
Figur 4.6 viser at mellom 60 og 70 prosent av respondentene oppgir at det brukes ekstra ressurser i norsk og matematikk i 1. til 4. trinn. Det er mindre vanlig å bruke ekstra lærerressurser i engelsk, naturfag, KRLE og kroppsøving på de laveste trinnene, men mer enn 1 av 3 respondenter svarer at de bruker dette. Bruken av ekstra lærer- og assistentressurser i norsk og matematikk kan reflektere at tidlig innsats på 1. til 4. trinn er knyttet til opplæring i fagene norsk og matematikk. Dette gjelder både gjennom høy lærertetthet og ved at de elevene som står i fare for å bli hengende etter i lesing, skriving og matematikk, ifølge opplæringsloven § 1-4, raskt skal få egen opplæring (Opplæringsloven, § 1-4).

Andelen respondenter som svarer at de bruker ekstra lærerressurser i norsk og matematikk faller noe på mellomtrinnet (5.-7. trinn). Samtidig øker andelen som oppgir at de bruker ekstra lærerressurser i engelsk. Også på 5.-7. trinn er det en lavere andel respondenter som oppgir at de bruker ekstra lærerressurser i naturfag, kroppsøving og KRLE. På ungdomsskoletrinnet øker bruken av ekstra lærerressurser i både norsk og matematikk. Andelen respondenter som svarer at de bruker ekstra ressurser i norsk og matematikk er nokså lik på ungdomstrinnet og småskoletrinnet. Samtidig øker også andelen som svarer at de benytter ekstra lærerressurser i engelsk og naturfag.

På ungdomsskolen brukes det også i større grad ekstra lærerressurser i engelskundervisning, mens andelen respondenter som oppgir at de bruker ekstra lærer- eller assistentressurser i kroppsøving og KRLE fremdeles er relativt lav.

Selv om det ser ut til at skoleledere følger opp tidlig innsats med høyere lærertetthet i grunnleggende fag på 1. til 4. trinn, er det altså ikke slik at andelen respondenter som oppgir at de bruker ekstra lærerressurser i norsk og matematikk faller særlig gjennom trinnene på grunnskolen. Fagene som er knyttet til grunnleggende ferdigheter prioriteres relativt høyt gjennom hele grunnskolen, selv om ressursbruken per elev totalt kan være lavere på høyere trinn.

Vi har tidligere i notatet undersøkt om det er en sammenheng mellom lærertetthet, målt som gruppestørrelse 2, og klassestørrelse. Vi kan også undersøke om skoler med høy lærertetthet i større grad enn skoler med lav lærertetthet bruker ekstra lærer- og assistentressurser i klasser og basisgrupper i enkelte fag. Figur 4.7, 4.8 og 4.9 viser andelen respondenter som oppgir at de bruker ekstra lærer- eller assistentressurser i matematikk, norsk og engelsk på henholdsvis 1.–4. trinn, 5.–7. trinn og 8.–10. trinn, etter lærertetthet, målt som gruppestørrelse 2.

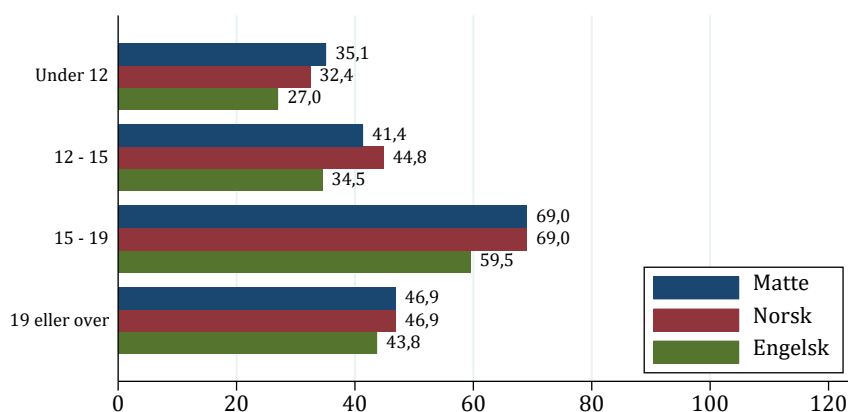

Figur 4.7 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det settes inn ekstra lærer- eller assistentressurser ved din skole? Etter gruppestørrelse 2 i 1.–4. trinn. Prosentandeler.

Kilde: NIFUs utvalgundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

I motsetning til det en skulle forvente, ser det ut til at andelen respondenter som oppgir at de bruker ekstra lærerressurser i matematikk, norsk og engelsk, øker med gruppestørrelse 2 på 1.–4. trinn. Dette henger antageligvis sammen med at gruppestørrelse 2 øker med skolestørrelse. Ifølge figur 4.5 bruker de minste skolene, med høyest lærertetthet, i mindre grad ekstra lærer- eller assistentressurser i undervisningen enn de store skolene, med lavere lærertetthet.

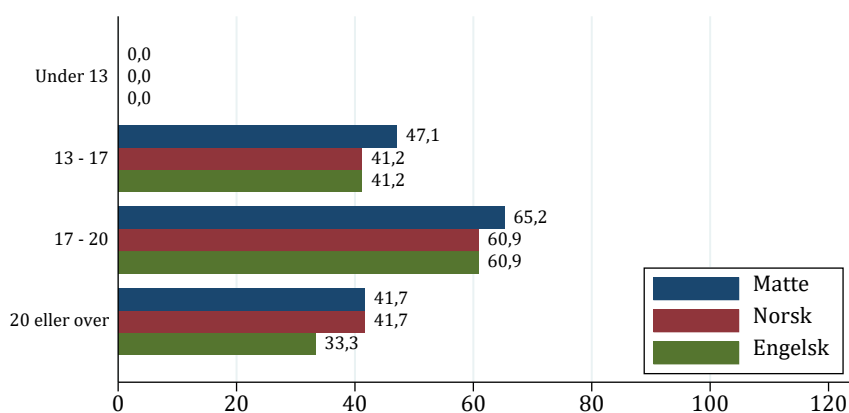
Andelen respondenter som oppgir at de bruker ekstra lærer- eller assistentressurser er imidlertid høyere blant skolene med en gruppestørrelse på mellom 13 og 15 enn blant skoler med en gruppestørrelse på over 15. Dette kan indikere at når lærertettheten på skolene blir lavere enn normkravet for 1.-4. trinn, blir det vanskelig å bruke ekstra lærer- og assistentressurser i klassene. Det er allikevel viktig å påpeke at også på skolene med lavest lærertetthet, bruker over halvparten ekstra lærer- eller assistentressurser i klasserommene.

Figur 4.8 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det settes inn ekstra lærer- eller assistentressurser ved din skole? Etter gruppestørrelse 2 i 5.-7. trinn. Prosentandeler.

Kilde: NIFUs utvalgundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Det samme mønsteret som på 1.-4. trinn gjentar seg når vi, i figur 4.8, ser på sammenhengen mellom lærertetthet, målt som gruppestørrelse 2, og bruk av ekstra lærer- eller assistentressurser i klassene på 5.-7. trinn. Opp til en gruppestørrelse 2 lik 19, øker andelen respondenter som oppgir at de bruker ekstra ressurser i matematikk, norsk og engelsk. Når gruppestørrelsen passerer 19, faller imidlertid andelen respondenter som oppgir at de bruker ekstra lærer- og assistentressurser i disse fagene. Ser en dette i sammenheng med funnene for 1.-4. trinn, kan det tolkes som at skoler med en lav lærertetthet prioriterer ekstra lærer- og assistentressurser i 1.-4. trinn foran ekstra ressursbruk på 5.-7. trinn.

Figur 4.9 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det settes inn ekstra lærer- eller assistentressurser ved din skole? Etter gruppestørrelse 2 i 8.–10. trinn. Prosentandeler.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Også på ungdomstrinnet (figur 4.9) følger bruken av ekstra lærer- og assistentressurser i klassene det samme mønsteret som på 1.–7. trinn. Det første vi legger merke til er at ingen av de minste ungdomsskolene i utvalget vårt bruker ekstra lærer- eller assistentressurser i klassene. Videre ser vi at andelen skoler som oppgir at de bruker ekstra lærer- eller assistentressurser i klassen øker med gruppestørrelse, til gruppestørrelsen passerer normkravet for 8.–10. trinn. I det gruppestørrelsen passerer normkravet, faller, som for barneskoletrinnene, andelen skoler som oppgir at de bruker ekstra lærer- eller assistentressurser betraktelig.

For skolene med en gruppestørrelse 2 mellom 13 og 20 ligner bruken av ekstra lærer- og assistentressurser den for tilsvarende grupper av skoler på barneskoletrinnet. For ungdomsskolene med lav lærertetthet derimot, er andelen som oppgir at de bruker ekstra lærer- eller assistentressurser imidlertid lavere enn på barnetrinnet (1.–7. trinn), uavhengig av fag og gruppestørrelse.

Uansett om en ser på barne- eller ungdomstrinnet i grunnskolene, er det små forskjeller i andelen respondenter som oppgir at de bruker ekstra lærer- eller assistentressurser i norsk og matematikk, uavhengig av gruppestørrelse. Selv om analysene som presenteres i figurene ikke kan si noe om det er forskjeller i hvor *mye* eller hvor *ofte* ekstra ressurser brukes i klassene, indikerer de at norsk og matematikk, på tvers av trinn, prioriteres relativt likt med tanke på ekstra ressursbruk i grunnskolen.

Kort oppsummert:

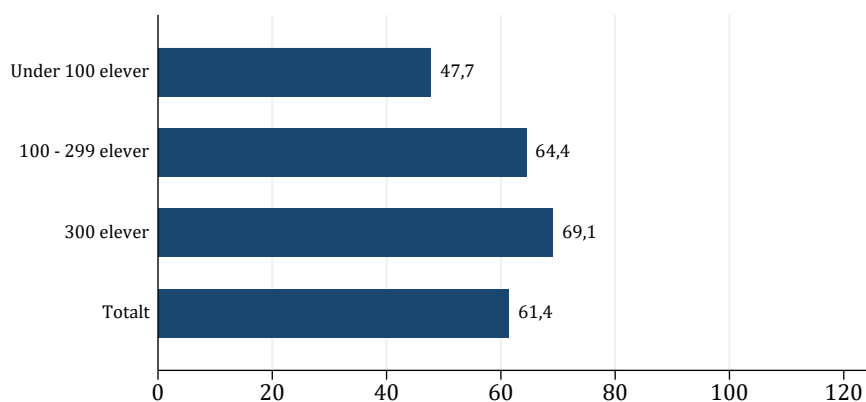
- Det er vanlig å bruke ekstra lærer- eller assistentressurser i klasse/basisgrupper, særlig i fag som er relatert til grunnleggende ferdigheter på de laveste trinnene i grunnskolen, altså norsk og matematikk på 1. –4. trinn. Bruken faller gjennom barneskolen, men tiltar igjen på ungdomsskolen.

4.3 Mindre undervisningsgrupper

Alternativet til å bruke ekstra lærer- og assistentressurser i klasser og basisgrupper er å bruke ekstra lærerressurser til å dele klasser i to eller flere grupper og drive smågruppeundervisning. I hvilken grad gjør skolene dette? Som for ekstra lærer- og assistentressurser, ble respondentene i undersøkelsen vår spurt om det ble undervist i mindre grupper enn hele klasser i skoleåret 2021/22.⁹ Svarmønsteret i figur 4.10 viser at også bruken av mindre grupper i undervisningen er noe et flertall av skolene benytter seg av. Andelen som oppgir at det undervises i mindre grupper enn klasser ved deres skoler, i skoleåret 2021/22, er 61,4 prosent. Dette er likevel lavere enn andelen som svarte at ekstra lærer- eller assistentressurser ble brukt i klassene. Det er også særlig de store skolene, med mer enn 300 elever, som bruker mindre grupper (69,1 prosent). Ved de mellomstore og små skolene oppgir henholdsvis 64,4 og 47,7 prosent av respondentene at det undervises i mindre grupper enn hele klasser i skoleåret 2021/22.

En mulig forklaring på at undervisning i mindre grupper er mindre utbredt enn bruk av ekstra lærer- eller assistentressurser kan være at en slik ordning er mindre fleksibel og gir mindre frihet til hvordan undervisningen organiseres (Andersen mfl., 2018). Hvis undervisning i mindre grupper i større grad skjer utenfor klasserommet, stiller også ekstra lærer- eller assistentressurser i klassen lavere krav til fysiske rammer. I forbindelse med innføringen av norm for lærertetthet har også skoleledere oppgitt at fysiske rammer begrenser hvordan ressursene kan brukes (se f.eks. Rogde mfl. 2019; Sandsør mfl. 2020; eller Pedersen mfl. 2022).

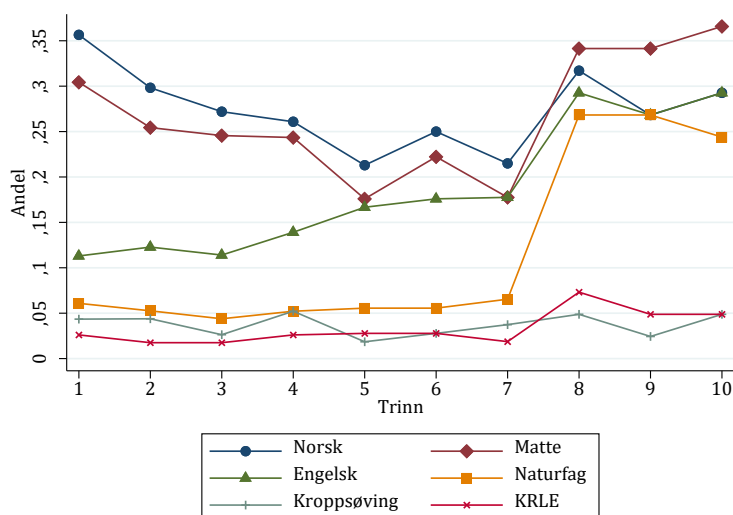
⁹ Vi må utelate 1–10-skolene fra disse analysene på grunn av en programmeringsfeil i spørreskjemaet. Inkludering av disse skolene ville gitt misvisende resultater.

Figur 4.10 Undervises det i mindre grupper enn hele klasser ved din skole i skoleåret 2021/22? Etter skolestørrelse.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Igen ble respondentene bedt om å oppgi hvilke fag og hvilke trinn det undervises i mindre grupper. Er det andre fag som prioriteres, sammenlignet med hva tilfellet var for ekstra lærer- eller assistentressurser i klassene? Figur 4.11 viser andelen respondenter som svarer at det undervises i mindre grupper, etter fag og trinn, og kan leses på akkurat samme måte som figur 4.6.

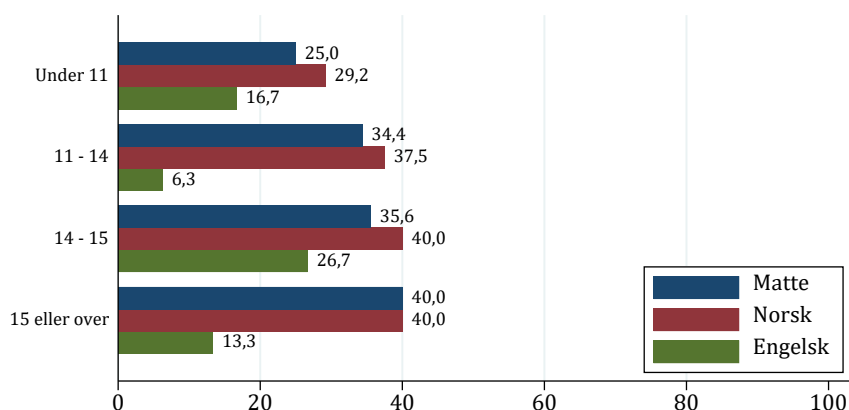

Figur 4.11 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det undervises i mindre grupper ved din skole?

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Svarmønsteret i figur 4.11 er ganske likt det vi så for ekstra lærer- eller assistentressurser i figur 4.6. Respondentene oppgir at undervisning i mindre grupper i hovedsak benyttes i norsk og matematikk på 1. til 4. trinn, særlig på 1. trinn. Denne andelen blir mindre på mellomtrinnet, før den øker igjen på ungdomsskolen. Som i figur 4.4, øker også andelen respondenter som svarer at undervisning i mindre grupper brukes i engelsk og naturfag på ungdomstrinnet. I kroppsøving og KRLE undervises det lite i mindre grupper enn fulle klasser.

Vi har også undersøkt om undervisning i mindre grupper i enkelte fag varierer med lærertetthet. Ettersom smågruppeundervisning er en mindre fleksibel måte å bruke ekstra lærere på, kan sammenhengen mellom lærertetthet og smågruppeundervisning også være annerledes. Figur 4.12, 4.13 og 4.14 viser andelen respondenter som oppgir at det undervises i mindre grupper enn hele klasser i matematikk, norsk og engelsk på henholdsvis 1.–4. trinn, 5.–7. trinn og 8.–10. trinn, etter gruppestørrelse 2.

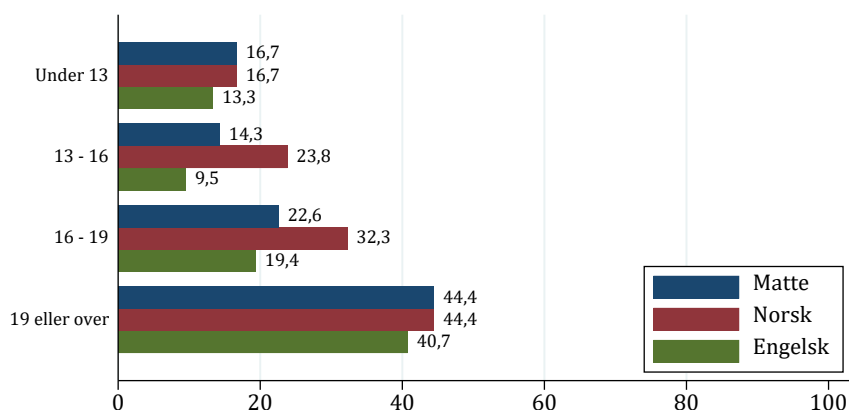

Figur 4.12 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det undervises i mindre grupper ved din skole? Etter gruppestørrelse i 1.–4. trinn.

Kilde: NIFUs utvalgundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

På 1.–4. trinn (figur 4.12) øker andelen respondenter som oppgir at det undervises i mindre grupper med gruppestørrelse 2. Selv om gruppestørrelsen er høyere enn kravet i norm for lærertetthet, bruker mange skoler fremdeles undervisning i mindre grupper på 1.–4. trinn. Andelen skoler som oppgir at de bruker smågruppeundervisning i matematikk, norsk og engelsk er allikevel gjennomgående lavere

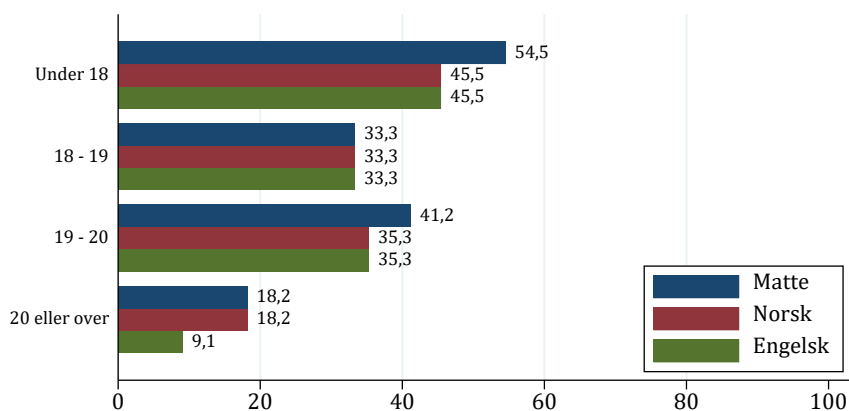
enn andelen skoler som oppgir at de bruker ekstra lærer- eller assistentressurser i 1.-4. trinn. Det er altså vanligere å bruke ekstra lærer- eller assistentressurser i klassene enn å dele de opp i mindre grupper på 1.-4. trinn.

Figur 4.13 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det undervises i mindre grupper ved din skole? Etter gruppestørrelse i 5.-7. trinn.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Også på 5.-7. trinn øker andelen respondenter som oppgir at de bruker smågruppeundervisning med gruppestørrelse 2. Høy gruppestørrelse 2 (lav lærertetthet) er altså assosiert med mer utbredt bruk av undervisning i mindre grupper. Til forskjell fra på 1.-4. trinn, går ikke andelen respondenter som oppgir at det undervises i mindre grupper på skolene deres ned når gruppestørrelse 2 passerer ett visst punkt. Dette står også i motsetning til bruken av ekstra lærer- eller assistentressurser på samme trinn, som faller betydelig når gruppestørrelse 2 blir lav på 5.-7. trinn. Dette kan tyde på at skolene med gruppestørrelse 2 rundt normkravet på 5.-7. trinn, i større grad enn skoler med lavere gruppestørrelse 2, bruker ekstra lærerressurser på ulike måter avhengig av lokale forhold.

Figur 4.14 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det undervises i mindre grupper ved din skole? Etter gruppestørrelse i 8.–10. trinn.

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

På ungdomsskolen derimot (se figur 4.14) faller andelen respondenter som oppgir at det undervises i mindre grupper i matematikk, engelsk og norsk med gruppestørrelse 2. Smågruppeundervisning i disse fagene er altså vanligere på ungdomsskoler med lav gruppestørrelse 2 enn ungdomsskoler med høy gruppestørrelse 2.

Andelen respondenter som svarer at mindre grupper brukes i undervisning er aldri høyere enn andelen som svarer at ekstra lærer- eller assistentressurser brukes. For å undersøke i hvilken grad mindre grupper og ekstra lærer- eller assistentressurser fungerer som substitutter, har vi undersøkt hvor stor andel av respondentene som oppgir at de benytter undervisning i mindre grupper som også bruker ekstra lærer- eller assistentressurser i klassene. Flertallet av respondentene (60,7 prosent) som bruker ekstra ressurser i klassene oppgir at det også undervises i mindre grupper ved skolen. Mange skoler bruker altså begge deler i undervisningen.

Kort oppsummert:

- Undervisning i mindre grupper er mindre vanlig enn å bruke ekstra lærer- eller assistentressurser i klasser/basisgrupper. Dette kan skyldes at smågruppeundervisning er en mindre fleksibel måte å organisere undervisningen på enn å ha en ekstra lærer i klasserommet. Fra tidligere studier vet en også at fysiske begrensninger legger føringer for hvordan skolene kan bruke ekstra lærere.

4.4 Kontaktlærer

I evalueringen av norm for lærertetthet uttrykker lærere i kommentarer og intervjuer at det ikke er så lett å vurdere hvordan det at skolen oppfyller norm for lærertetthet faktisk påvirker hverdagen deres. Mange lærere fremhever betydningen av antall elever per kontaktlærer, særlig med tanke på oppfølging av enkeltelever og tilpasset opplæring. De gir også uttrykk for at antall elever de er kontaktlærer for påvirker deres arbeidsbelastning og trivsel som lærer. Færre elever per kontaktlærer er også en relativt vanlig måte å bruke ekstra lærerressurser på (Pedersen mfl. 2021). Det er ikke fastsatt noen maksimumnorm for antall elever per kontaktlærer, men 15 elever har tidligere blitt nevnt som en politisk målsetting (Utdanningsforbundet (2012)). En kartlegging fra 2012 viser at antall elever per kontaktlærer varierer betydelig mellom skoler (Utdanningsforbundet 2012). Vi vet imidlertid ikke hvordan disse tallene ser ut etter innføringen av norm for lærertetthet.

Til slutt i spørreskjemaet ble respondentene derfor bedt om å oppgi om skolen deres har fastsatt et maksimalt antall elever per kontaktlærer. Av 184 respondenter, svarte 28 prosent at dette var tilfellet. Disse ble igjen bedt om å oppgi hva antallet var, og i hvilken grad de opplever at målet om maksimalt antall elever oppfylles. Deskriptiv statistikk for dette spørsmålet er presentert i tabell 4.2.

Tabell 4.2 Antall elever per kontaktlærer.

	N (antall skoler)	Snitt	SD	Min	Maks
Elever per kontaktlærer	50	21,4	6,4	6	30

Kilde: NIFUs utvalgsundersøkelse om klasse- og gruppestørrelse til skoleleder 2022.

Tabell 4.2 viser at gjennomsnittlig antall elever per kontaktlærer er 21,4 elever. Det laveste antallet elever per kontaktlærer er seks elever, mens det høyest antallet er 30 elever per kontaktlærer. Det er altså stor variasjon mellom skoler, men majoriteten av respondentene oppgir at antall elever ligger mellom 15 og 28. Blant respondentene er altså antallet elever per kontaktlærer, i gjennomsnitt, høyere enn det som har vært en uttalt politisk målsetting. Det er få observasjoner over 29 elever, men et stort flertall av respondentene oppgir at de har mer enn maksimalt 15 elever per kontaktlærer som en regel. Videre svarer 86 prosent at skolen i stor eller svært stor grad oppfyller målet om maksimalt antall elever per kontaktlærer. Samtidig som mange skoler har mer enn 15 elever som maksimalt antall per kontaktlærer, er det altså få skoler som har et høyere antall elever per kontaktlærer enn de ønsker.

5 Oppsummering og konklusjoner

Formålet med dette notatet er å belyse hvordan ressurser disponeres i skoler, og hvordan klasser/grupper organiseres i dagens skoler. Frem til 2003 fungerte klassesdelingsreglene i Opplæringsloven som en nasjonal standard for minimumsbemanning i skolen. For å gi skoleeiere og skoleledere større frihet til å organisere undervisning og opplæring etter lokalt skjønn, ble disse reglene fjernet og erstattet med en regel om pedagogisk forsvarlige undervisningsgrupper, før skolestart i 2003. I perioden etter dette, og frem til innføringen av norm for lærertetthet i 2018, har det flere ganger blitt stilt spørsmål ved om kommunene, som skoleeiere, evner å bestemme riktig antall lærere per elev. I februar 2017 vedtok Stortinget at det skulle fremskaffes et kunnskapsgrunnlag om den reelle situasjonen vedrørende klassestørrelse og lærertetthet på hvert av grunnskolens trinn (Innst. 183 S (2016–2017)). Begrunnelsen for vedtaket var at mange skoler hadde klasser med mange elever, også de lavere trinnene. Ved å bruke data fra en spørreundersøkelse for skoleledere, som inngår i et av grunnskoleutvalgene og som er laget i forbindelse med undersøkelsen «Spørsmål til Skole-Norge», gir dette notatet oppdatert kunnskap om klassestørrelse i norsk skole og organiseringen av elever og lærere i grupper og undervisning.

Norske studier som bruker klassesdelingsreglene til å undersøke effekten av klassestørrelse på elevprestasjoner, finner at norske skoler frem til 2003 i stor grad fulgte klassesdelingsreglene (Leuven, Oosterbeek og Rønning 2008; Falch, Sandsør og Strøm 2017; og Leuven og Løkken 2017). I denne undersøkelsen finner vi at den gjennomsnittlige klassestørrelsen elevene opplever gjennom grunnskolene øker med trinn. I første klasse er gjennomsnittlig klassestørrelse lik 15 elever, mens elevene på 10. trinn går i klasser som i gjennomsnitt består av 20 elever. En liten andel av barneskolene og ungdomsskolene i undersøkelsen har klasser som er større enn henholdsvis 28 og 30 elever. I skoleåret 2021/22 er det altså få elever som går i klasser som er større enn det klassesdelingsreglene fra 2003 tillot. Gjennomgående finner vi at de gamle klassesdelingsreglene i stor grad kan predikere faktisk klassestørrelse i skoleåret 2021/22. Unntaket er for første trinn, der klassesdelingsreglene fra 2003 sa at det skulle være maks 18 elever i klassen. Vi

finner derimot at klassene på 1. trinn følger regelen som gjaldt for resten av barnetrinnet, altså maks 28 elever i klassen.

Det er en sammenheng mellom lærertetthet, målt som gruppestørrelse 2, og klassestørrelse. På skoler der lærertettheten er lav, er klassene større enn på skoler med høyere lærertetthet. Det er imidlertid ulikheter både mellom skoler og trinn. På barneskolene ser det ut til at det særlig er på de små og mellomstore skolene at høy lærertetthet gir mindre klasser. På store barneskoler ser det ut til at klassestørrelse i større grad bestemmes av andre lokale forhold enn lærertetthet. Rogde mfl. (2018) og Sandsør mfl. (2020) har tidligere funnet at skoleledere oppgir at fysiske rammer begrenser mulighetene for hvordan ekstra lærerressurs kan brukes. Mange av skolelederne opplever at de har for få klasserom og grupperom. Dette gjør det vanskelig å opprette nye klasser eller å dele klassene i to (eller i mindre grupper) for parallellundervisning. På grunn av manglende klasse- eller grupperom har skoleledere også sett seg nødt til å benytte ekstra lærerressurser i en tolærerordning (Sandsør mfl. 2020).

I gjennomsnitt er lærertettheten i ordinær undervisning, på hvert enkelt trinn i grunnskolen, lavere enn klassestørrelsen. På barneskolen er det i gjennomsnitt mellom 11 og 13 elever per lærerårsverk i ordinær undervisning på hvert trinn. På ungdomsskolen er forholdet mellom antall elever og lærerårsverk i ordinær undervisning enda lavere. Ofte vil det altså være mer en enn en lærer som underviser i en klasse på grunnskolen. Det ser også ut til at skolelederne prioriterer høy lærertetthet på de laveste trinnene, og at det skal være om lag 15 elever per lærerårsverk i ordinær undervisning uavhengig av antall elever på trinnet.

I denne undersøkelsen finner vi at mange skoler oppgir at de bruker ekstra lærer- eller assistentressurser i eksisterende klasser/basisgrupper. Dette gjelder særlig i fag som er nært knyttet til grunnleggende ferdigheter, som matematikk og norsk, på de laveste trinnene i grunnskolen. Mange oppgir imidlertid at ekstra ressurser også brukes i klassene i andre fag. Bruken av ekstra lærer- eller assistentressurser faller noe gjennom på barneskolen, men øker igjen på ungdomstrinnet. Her benyttes ekstra lærerressurser i klassene i hovedsak i norsk, matematikk og engelsk. Å bruke ekstra lærer- og assistentressurser er mer utbredt på store skoler og skoler med lavere lærertetthet, enn på mindre skoler med høy lærertetthet. Dette tyder på skoler som oppfyller norm for lærertetthet, har nok lærerressurser til at lærere kan samarbeide om å undervise en elevgruppe samtidig. Vi vet imidlertid ikke hvor mye dette gjøres.

Analysene viser også at undervisning i mindre grupper enn hele klasser, er mindre vanlig enn å bruke ekstra lærer- eller assistentressurser i klassene. Dette kan skyldes at undervisning i mindre grupper er en mindre fleksibel måte å bruke ekstra ressurser på. Også mindre grupper er vanligst i de grunnleggende fagene på de laveste trinnene.

Vi kan ikke utelukke at de skolene som har svart på undersøkelsen er en selektert gruppe. Selv om vi ikke har funnet betydelige skjevheter mellom analyseutvalget og bruttoutvalget, kan vi ikke utelukke at de finnes. Vi har heller ikke undersøkt om respondentene som har svart på enkeltspørsmål skiller seg fra bruttoutvalget. En bør derfor være forsiktig med å generalisere basert på de analysene som er gjort her. Med det i mente, tyder allikevel funnene i dette notatet på at klas-sedelingsreglene fra 2003 fremdeles legger sterke føringer for hvordan klasser og grupper organiseres i norsk skole i 2022. Samtidig ser vi også at mange skoler bruker ekstra lærer- eller assistentressurser i klassene eller undervisning i mindre grupper. I samsvar med fokuset på tidlig innsats og grunnleggende ferdigheter, ser det ut til at matematikk, norsk og de laveste trinnene prioriteres når ressurser skal disponeres i skolen. Undervisning i mindre grupper ser imidlertid ut til å være mindre utbredt enn ekstra lærerressurser i klassene.

I evalueringen av norm for lærertetthet mener skolelederne at det kan være krevende å utnytte ekstra lærerressurser. Det samme inntrykket får vi igjennom intervjuer med lærere (Pedersen mfl. 2021). Nyere effektstudier (Haaland, Rege og Solheim 2021) tyder også på at skoleledere og lærere trenger bedre kursing i hvordan de skal utnytte at de er flere i klasserommet på en gang. Ettersom studier også viser at smågruppeundervisning har positive læringseffekter i matematikk (Bonesrønning mfl. 2022), kan skolene vurdere å øke bruken av undervisning i mindre grupper. Samtidig vet vi lite om hvordan ekstra lærere og smågruppeundervisning i andre fag enn norsk og matematikk virker.

Referanser

- Aasen, P., Møller, J., Rye, E., Ottesen, E., Prøitz, T. S., & Hertzberg, F. (2012). Kunnskapsløftet som styringsreform-et løft eller et løfte? Forvaltningsnivåenes og institusjonenes rolle i implementeringen av reformen. NIFU-rapport 2012:20.
- Andersen, S. C., Beuchert, L., Nielsen, H. S., & Thomsen, M. K. (2020). The effect of teacher's aides in the classroom: Evidence from a randomized trial. *Journal of the European Economic Association*, 18(1), 469-505.
- Bergene, A. C., Vika, K. S., Lynnebakke, B., Ramberg, I., & Wollscheid, S. (2022). Spørsmål til Skole-Norge: Analyser og resultater fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse til skoler og skoleeiere våren 2022. NIFU-rapport 2022:11.
- Bonesrønning, H., Finseraas, H., Hardoy, I., Iversen, J. M. V., Nyhus, O. H., Opheim, V., ... & Schøne, P. (2022). Small-group instruction to improve student performance in mathematics in early grades: Results from a randomized field experiment. *Journal of Public Economics*, 216, 104765.
- Falch, T., A. M. J. Sandsør & B. Strøm (2017): Do smaller classes always improve students' long-run outcomes? *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 79(5): 654–688.
- Friend, M., & Cook, L. (2016). *Interactions: Collaboration skills for school professionals* (8th ed.). Boston: Pearson Education Inc.
- Haaland, V. F., Rege, M., & Solheim, O. J. (2022). Do Students Learn More with an Additional Teacher in the Classroom? Evidence from a Field Experiment. mimeo
- Innst. O. nr. 126 (2002-2003). Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om lov om endringer i lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregående opplæringa (opplæringslova). Om større lokal handlefridom i grunnopplæringa. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/2002-2003/inno-200203-126/?lvl=0>
- Leuven, E., Oosterbeek, H., & Rønning, M. (2008). Quasi-experimental estimates of the effect of class size on achievement in Norway. *The Scandinavian Journal of Economics*, 110(4), 663-693.

- Leuven, E., & Løkken, S. A. (2020). Long-term impacts of class size in compulsory school. *Journal of Human Resources*, 55(1), 309-348.
- Opplæringsloven (2022). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (LOV-2022-06-17-68). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Ot.prp. nr. 67 (2002-2003): Om lov om endringar i lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) Om større lokal handlefridom i grunnopplæringa. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-67-2002-2003-/id174497/>
- Pedersen, C., Reiling, R. B., Venn erød-Diesen, F. F., Alne, R., & Smedsrud, J. (2021). *Lærertetthet i koronapandemiens første år: Analyse av GSI og intervjuer med skoleeiere, skoleledere og lærere*. Fjerde delrapportering fra Evaluering av norm for lærertetthet. NIFU arbeidsnotat 2021:6.
- Prop. 52 L (2017–2018) Endringar i opplæringslova, friskolelova og folkehøgskolelova (plikt til å tilby intensiv opplæring og plikt til fleirfagleg samarbeid m.m.) Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-52-l20172018/id2594304/>
- Rogde, K., Federici, R. A., Vaagland, K. & Wollscheid, S. (2018). Spørsmål til Skole-Norge: Analyser og resultater fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse til skoler og skoleeiere høsten 2018. NIFU-rapport 2018: 34.
- Sandsør, A. M. J., Daus, S., Pedersen, C., Reiling, R. B., Salvanes, K. V., Skålholt, A., & Vennerød-Diesen, F. F. (2019). Evaluering av norm for lærertetthet. NIFU arbeidsnotat 2019:19.
- Sandsør, A. M. J., Reiling, R. B., & Salvanes, K. V. (2019). *Hva vet vi om effekten av økt lærertetthet på elevenes læringsutbytte*. NIFU innsikt 2019:20
- Sandsør, A. M. J., Reiling, R. B., Skålholt, A., & Pedersen, C. (2020). *Evaluering av norm for lærertetthet: Analyse av GSI og spørreundersøkelse til skoleledere og skoleeiere*. Tredje delrapportering. NIFU arbeidsnotat 2020:2.
- Solheim, O. J., & Opheim, V. (2019). Beyond class size reduction: Towards more flexible ways of implementing a reduced pupil–teacher ratio. *International journal of Educational Research*, 96, 146-153.
- St.meld. nr. 33 (2002 - 2003): Om ressursituasjonen i grunnopplæringen m.m. Det Kongelige Utdannings- og Forskningsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-33-2002-2003-/id196971/>

St.meld. nr. 16 (2006-2007) *...og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring.*
Kunnskapsdepartementet.

[https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2006-2007-
/id441395/](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2006-2007-/id441395/)

Utdanningsforbundet (2012). Kontaktlærerens tidsressurs. Faktaark 2012:11.

Utdanningsspeilet (2017). Tall og analyse av grunnopplæringen i Norge. Oslo:
Utdanningsdirektoratet.

<https://utdanningspeilet.udir.no/2017/innhold/del-2/2-7-laerartettleik/>

Tabelloversikt

Tabell 2.1. Svarprosent.....	15
Tabell 2.2. Fordeling av skoler etter skoletype, antall elever og landsdel.....	15
Tabell 3.1 Gjennomsnittlig klassestørrelse, etter trinn.....	18
Tabell 3.2 Andel skoler med klasser som er større, mindre og like store som beregnet klassestørrelse (i prosent), etter trinn.....	26
Tabell 4.1 Elever per lærer, etter trinn. Uvektet deskriptiv statistikk.....	34
Tabell 4.2 Antall elever per kontaktlærer.....	50

Figuroversikt

Figur 3.1 Fordeling av skoler lang klassestørrelse, 1.-4. trinn.	19
Figur 3.2 Fordeling av skoler lang klassestørrelse, 5.-7. trinn.	20
Figur 3.3 Fordeling av skoler lang klassestørrelse, 8.-10. trinn.....	21
Figur 3.4 Eksempel på hvordan klassesdelingsreglene som gjaldt frem til 2003 regulerte klassestørrelse på ungdomstrinnet.	22
Figur 3.5 Faktisk og beregnet klassestørrelse i 1.-4. trinn i analyseutvalget vårt.....	24
Figur 3.6 Faktisk og beregnet klassestørrelse i 5.-7. trinn i analyseutvalget vårt.....	24
Figur 3.7 Faktisk og beregnet klassestørrelse i 8. – 10. trinn i analyseutvalget vårt.	25
Figur 3.8 Relasjonen mellom gruppestørrelse 2 og gjennomsnittlig klassestørrelse på 1.-4. trinn, 5.-7. trinn eller 8.-10. trinn i skoleåret 2021/2022.	28
Figur 3.9 Relasjonen mellom gruppestørrelse 2 og klassestørrelse på 1.-4. trinn, skoleåret 2021/2022. Etter skolestørrelse.....	29
Figur 3.10 Relasjonen mellom gruppestørrelse 2 og klassestørrelse på 5.-7. trinn, skoleåret 2021/2022. Etter skolestørrelse.....	30
Figur 3.11 Relasjonen mellom gruppestørrelse 2 og klassestørrelse på 8.- 10. trinn, skoleåret 2021/2022. Etter skolestørrelse.	31
Figur 4.1 Fordeling av skoler langs antall elever per lærerårsverk i ordinære undervisningssituasjoner på 1.-4. trinn.....	35
Figur 4.2 Fordeling av skoler langs antall elever per lærerårsverk i ordinære undervisningssituasjoner på 5.-7. trinn.....	35
Figur 4.3 Fordeling av skoler langs antall elever per lærerårsverk i ordinære undervisningssituasjoner på 8.-10. trinn.....	36
Figur 4.4 Relasjonen mellom antall elever og elever per lærer på 1.-10. trinn i skoleåret 2021/2022.	38

Figur 4.5 Settes det inn ekstra lærer- eller assistentressurser (f.eks. tolærerordning) i klasser/basisgrupper ved din skole i skoleåret 2021/22? Andelen som svarer «ja».....	40
Figur 4.6 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det settes inn ekstra lærer -eller assistentressurser ved din skole?	41
Figur 4.7 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det settes inn ekstra lærer- eller assistentressurser ved din skole? Etter gruppestørrelse 2 i 1.- 4. trinn. Prosentandeler.....	42
Figur 4.8 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det settes inn ekstra lærer- eller assistentressurser ved din skole? Etter gruppestørrelse 2 i 5.- 7. trinn. Prosentandeler.....	43
Figur 4.9 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det settes inn ekstra lærer- eller assistentressurser ved din skole? Etter gruppestørrelse 2 i 8.- 10. trinn. Prosentandeler.....	44
Figur 4.10 Undervises det i mindre grupper enn hele klasser ved din skole i skoleåret 2021/22? Etter skolestørrelse.....	46
Figur 4.11 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det undervises i mindre grupper ved din skole?.....	46
Figur 4.12 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det undervises i mindre grupper ved din skole? Etter gruppestørrelse i 1.-4. trinn.....	47
Figur 4.13 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det undervises i mindre grupper ved din skole? Etter gruppestørrelse i 5.-7. trinn.....	48
Figur 4.14 Kan du oppgi i hvilke fag og hvilke trinn det undervises i mindre grupper ved din skole? Etter gruppestørrelse i 8.-10. trinn.....	49

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no